

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra obchodního práva

Pavel Preus

**Zásada směnečné přísnosti (rigor cambii)
a její odraz v české hmotně i procesně právní úpravě směnek**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Marie Zahradníčková, CSc.

červen 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. června 2012

Pavel Preus

Poděkování

Touto cestou si dovoluji upřímně poděkovat vedoucí mé diplomové práce paní JUDr. Marii Zahradníčkové, CSc., za velice cenné rady a ochotnou pomoc při zpracování mnou zvoleného tématu.

V Praze dne 25. června 2012

Pavel Preus

Obsah

Úvod	1
I. Přísnost směnečného práva.....	3
I.1. Historický exkurz.....	3
I.2. Směnečná oblast kontinentální a anglosaská.....	5
II. Pojem směnečné přísnosti	7
II.1. Směnečná přísnost dříve a dnes.....	8
II.2. Směnečná přísnost jako vlastnost směnečného práva	12
II.3. Směnečná přísnost jako zásada směnečného práva	13
III. Jednotlivé kategorie směnečné přísnosti.....	17
III.1. Směnečná přísnost materiální, formální a finanční	17
III.1.1. Materiální směnečná přísnost a její projevy	19
III.1.1.1. Podstatné náležitosti směňky	19
III.1.1.2. Zavazující moc podpisu na směnce	37
III.1.1.3. Solidárnost směnečných závazků.....	38
III.1.1.4. Povinnost platit ještě před splatností.....	39
III.1.1.5. Zachovací úkony.....	40
III.1.1.6. Směnečné promlčení	42
III.1.2. Formální směnečná přísnost a její projevy	45
III.1.2.1. Zvláštní rozkazní směnečné řízení	46
III.1.2.2. Soustředění obran proti směnečnému platebnímu rozkazu	50
III.1.2.3. Krátké lhůty pro plnění směnečných závazků a pro podání opravných prostředků.....	51
III.2. Směnečná přísnost dopadající na dlužníka nebo na věřitele.....	53
Závěr	55
Použitá literatura a prameny	57
Abstrakt	64
Klíčová slova	66
Abstract.....	67
Key words.....	68

Úvod

V současné právní praxi se můžeme setkat s hojným užíváním směnek jak ve sféře podnikání, tak i v právních vztazích, které bychom mohli souhrnně označit jako právní vztahy spotřebitelské, tj. vztahy mezi obchodníky a neobchodnickou veřejností. Zejména využívání směnky v druhé uvedené oblasti s sebou nese několik otázek, které se týkají zejména vhodnosti a akceptovatelnosti využívání směnečného práva při těchto právních jednáních.

Zásadní otázkou zde je, zda jsou potenciální účastníci směnečně právních vztahů srozuměni s tím, co vstup do směnečné obligace znamená pro jejich právní sféru. Dále bychom se mohli ptát, zda alespoň základní vědomost o důsledcích směnečně relevantních jednání konkrétních osob mají právní profesionálové poskytující právní pomoc, případně i další osoby, u nichž by bylo lze tuto znalost v obecné rovině předpokládat. Jedním ze základních znaků směnečného práva totiž nepochybně je nutnost určité teoretické vybavenosti, a to ještě před tím, než přistoupíme k samotné interpretaci a následné aplikaci směnečně právních norem. Tento požadavek je dán samotným legislativním zpracováním zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, kdy je v textu pracováno již s termíny specifickými právě toliko pro oblast směnečného práva, a to zásadně bez jejich legálních definicí. Zvýšené nároky pak uvedený předpis na svého čtenáře klade i v oblasti výkladu, kdy je nutné, více než bývá obvyklé, využívat mimo výkladu gramatického a logického taktéž výklad systematický.

Domnívám se, že, vzhledem k hojně účasti osob se spíše kusými znalostmi o směnečném právu v směnečně právních vztazích, často právě v postavení spotřebitele, dochází v nynější směnečné praxi k určitému otupování charakteristických institutů směnečného práva, a to právě s cílem zmírnit jeho nepříznivé dopady na osoby těchto pravidelných dopadů neznalé. Tento přístup je pak mechanicky uplatňován i v jiných situacích, třeba i mezi obchodníky samotnými navzájem, a tak dochází ke skutečné ztrátě kvality rozhodovací činnosti ve směnečných věcech.

Právě vzhledem k dopadům směnečného práva na účastníky směnečně právních norem, které se mohou někdy jevit více než drakonické, se můžeme setkat s pojmem zásada směnečné přísnosti (*rigor cambii*) nebo jen směnečná přísnost (*rigor cambialis*). Tento pojem bývá chápán v různých významech, a to od pouhého bezvýznamného

slovního spojení až po fundamentální zásadu směnečného práva, která je výkladovým hlediskem ve všech situacích bez ohledu na jakékoli jiné skutečnosti či okolnosti. Nezřídka je tento pojem východiskem i pro rozhodovací praxi soudů a výklad směnečných úkonů jejich účastníky.

Cílem této práce je analyzovat pojem směnečné přisnosti, a to zejména z pohledu jeho významu pro směnečnou praxi a identifikování jeho místa v teorii směnečného práva. Dále se zaměřím na ty oblasti směnečného práva, které jsou s pojmem směnečné přisnosti tradičně spojovány, a pokusím se objasnit, proč tomu tak je a zda je toto spojení oprávněné. V souvislosti s tím se budu zabývat i relevantní judikaturou, která je v mnoha případech zcela jistě hodná kritického náhledu a případné polemiky. Tato práce nemá za cíl úplné vypočtení a zhodnocení všech konsekvencí pojmu směnečná přisnost, nýbrž směřuje spíše k základnímu vymezení, jak tento pojem vůbec chápat, k čemuž má napomoci někdy více a někdy méně podrobné zpracování konkrétních směnečně právních institutů či ustanovení.

Text je zpracován dle právního stavu ke dni 31. května 2012.

I. Přísnost směnečného práva

I.1. Historický exkurz

Vznik a vývoj směnky se již od samého počátku vážou také se vznikem a vývojem pravidel, která stanovovala její použití, náležitosti, postup při jejím nezapření aj. Tak, když hovoříme o vývoji směnky již od 12. století¹, hovoříme vlastně i o vývoji směnečného práva jako takového, neboť bez něj nebylo by ani směnky.² K čemu by byla pouhá listina bez svého obsahu daného jí právě tu více či méně závaznými pravidly? Právě směnečné právo, a to v tom nejširším slova smyslu, zahrnující mimo úpravy hmotněprávní též úpravu zvláštního směnečného řízení, udělalo ze směnky tak oblíbený a využívaný nástroj peněžního styku, a to nejprve mezi kupci, posléze i mezi příslušníky jiných stavů.

Stejně jako tomu bylo i v jiných oblastech právní regulace, tak i směnečné právo bylo nejprve právem obyčejovým, nepsaným. Pravidla směnečného styku byla též ponejprve závazná toliko pro příslušníky kupeckého stavu ve smyslu feudálního dělení soudobé společnosti.³ Snaha o kodifikaci směnečného práva a rozšíření jeho závaznosti i na nekupce byla otázkou až následného vývoje⁴, kdy směnka počala být hojně užívána nejen k transferu peněz, ale počala se prosazovat také její uvěrová funkce.

¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 1.; dále např. ŠIKL, Heřman. *Soustavné výklady na právo směnečné*. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1927. 343 s. Str. 7.

² Viz např. URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1959. 300 s. Str. 11: „Vývoj sumárního směnečného exekučního procesu byl zhruba v Itálii u konce již v 15. stol. Od té doby lze tedy říci, že platí známá charakteristika směnečného práva, podle níž je pro směnku typický rigor cambialis a paratissima executio.“

³ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1959. 300 s. Str. 16.

⁴ Tento vývoj byl pak na území Čech uzavřen až Rakousko-českým směnečným patentem z roku 1763, který byl ucelenou kodifikací směnečného práva s obecnou závazností, výjimkou zde byly pouze osoby duchovní a částečně i osoby vojenské. Více viz URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1959. 300 s. Str. 216 a násl.

Směnečné právo již od svého zrodu ovšem trpělo ještě dalším neduhem, který je pro vývoj (nejen) směnečného práva příznačným. Tímto neduhem byl značný partikularismus práva, který se nevyhnul ani směnečné oblasti. Hojně využívání směnky v mezinárodním obchodním styku sice zapříčinilo značnou podobnost jednotlivých právních úprav, rozdíly nicméně existovaly a ne vždy se jednalo o rozdíly nepodstatné. O tom, že rozdílnost jednotlivých směnečných řádů byla ze strany praxe i teorie pocíťována jako nežádoucí, svědčí několik mezinárodních konferencí, které se právě unifikací směnečného práva zabíraly. Mezi nejznámější konference se řadí konference v Lipsku v roce 1847, konference v Haagu v letech 1910 až 1912 a konference v Ženevě v roce 1930.^{5,6} Zatímco Lipská konference se dotýkala jen států tzv. celní jednoty německých států a Rakouska, tak konference v Haagu a Ženevě se dotýkaly sjednocení směnečného práva v širším měřítku. Proces nastartovaný Haagskou konferencí⁷ však byl přerušen první světovou válkou. Na unifikační práce pak navázala až konference v Ženevě, která je také hodnocena jako nejúspěšnější⁸, a to i přes fakt, že k jejím závěrům se nepřipojily státy tzv. anglosaské (či angloamerické) směnečné oblasti.⁹ Ženevská konference tak de facto¹⁰ představovala unifikaci kontinentálního směnečného práva¹¹, kdy došlo k setření většiny rozdílů mezi koncepcí německou

⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 4 a násl.

⁶ Konference se zúčastnila též ČSR, za níž jako jeden z delegátů do unifikačních prací výraznou měrou zasáhl též prof. Karel Hermann-Otavský.

⁷ Více viz ŠIKL, Heřman. *Soustavné výklady na právo směnečné : podle rakouské vládní předlohy Jednotného (světového) směnečného řádu z r. 1913*. Vydáno z pozůstalosti. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1927. 343 s.

⁸ Na Ženevské konferenci byly přijaty tři úmluvy, a to Úmluva o Jednotném zákonu směnečném, Úmluva o řešení určitých střetů zákonů souvisejících se směnkami a Úmluva o směnečných poplatcích. Český překlad těchto úmluv viz KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 540 a násl.

⁹ Výjimkou je Velká Británie, která se připojila k Úmluvě o směnečných poplatcích.

¹⁰ Ženevskou úpravu totiž převzaly i některé státy, které ženevské úmluvy vůbec neratifikovaly, např. ČSR.

¹¹ Tato unifikace byla však částečně zeslabena možností přijetí výhrad k Úmluvě o Jednotném zákonu směnečném, jejichž výčet je obsažen v Příloze II. k této úmluvě.

a francouzskou (zde bylo navázáno na Jednotný směnečný řád¹² a některé další výsledky konference v Haagu). Nadále se tedy v literatuře setkáváme s dělením směnečného práva na oblast ženevskou (kontinentální) a oblast anglosaskou.

Prozatím poslední unifikační pokus, který měl odstranit rozdílnost směnečného kontinentálního a anglosaského práva, se odehrál na půdě Komise OSN pro mezinárodní právo (UNCITRAL) a jeho výsledkem byla Úmluva OSN o mezinárodních směnkách. Namísto unifikace spíše ale vytvořil jakýsi systém třetí, který je paralelní se systémy již fungujícími. Souhlasně s Kovaříkem¹³ se tedy dá říci, že tato iniciativa úspěšná nebyla a k unifikaci směnečného práva nepřispěla. Odlišný pohled však má Kotásek, který úmluvu vítá jako další směnečný řád, který „nemá za cíl nahradit dosavadní směnečné úpravy, nýbrž má fakultativně platit vedle nich za předpokladu, že se ho směnka dovolá doložkou v textu a nadpisu.“¹⁴

I.2. Směnečná oblast kontinentální a anglosaská

Jak bylo zmíněno v předešlém textu, tak v mezinárodní směnečné praxi je třeba odlišovat právní úpravu vycházející z oblasti kontinentální Evropy a právní úpravu vycházející z anglosaské oblasti. Převahu má ovšem úprava kontinentální.¹⁵ Rozdíl v těchto dvou systémech lze mimo jiné vysledovat též v uplatnění směnečné přísnosti, resp. v míře tohoto uplatnění, neboť jistá „dávka“ přísnosti je příznačná pro oba systémy.¹⁶ Za „přísnější“ lze ale zcela jistě označit systém kontinentální, a to jak

¹² Český překlad Jednotného směnečného řádu viz ŠIKL, Heřman. Soustavné výklady na právo směnečné. Praha : Nakladem České akademie věd a umění, 1927. 343 s. Str. 289 a násl.

¹³ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 7.

¹⁴ KOTÁSEK, Josef. Nad směnečným právem: Vývoj smének a pramenů směnečného práva. *Obchodní právo: Časopis pro obchodně právní praxi*. 2002, č. 1, 17 - 25.

¹⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 7. Dále např. viz SVOBODOVÁ, Věra. *Směnka : Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky*. Brno : ECON, 1994. 293 s. ISBN 80-901627-1-1. Str. 11.

¹⁶ Jisté aspekty směnečné přísnosti v anglosaské směnečné oblasti viz např. ELLINGER, E. P.; LOMNICKA, Eva; HOOLEY, Richard. *Modern Banking Law*. 3. vydání. Oxford : Oxford University Press, 2002. 839 s. ISBN 9780199281190, 019928119X. Str. 691; popř. HUGHES, Martin. *Selected*

ve vztahu k hmotněprávní úpravě směnky a právních vztahů s ní souvisejících, tak ve vztahu k procesním pravidlům upravujícím uplatnění směnečných nároků. Určitá rozvolněnost právní úpravy v anglosaské oblasti se v porovnání s oblastí ženevskou zdá příznačná zejména v úpravě splatnosti směnky. Zatímco kontinentální úprava striktně vyžaduje určení splatnosti jedním ze čtyř taxativně stanovených způsobů¹⁷, a to buď na viděnou, na určitý čas po viděné, na určitý čas po datu vystavení nebo na určitý den¹⁸, a jakékoli odchýlení znamená absolutní neplatnost listiny jako směnky, tak anglosaská teorie ani praxe nemá problém se splatností postupnou, splatností k okamžiku úmrtí určité osoby, popř. se splatností „on or before“.¹⁹

Již za obecně známé lze pak označit rozdíly jako je délka promlčecí doby směnky, která v anglosaské oblasti činí šest let oproti třem letům v oblasti ženevské, a uvedení slova „směnka“ přímo v textu směnečné listiny (tedy nikoli jen v nadpisu), kdy anglosaská úprava na tomto netrvá, zatímco v ženevské oblasti absence tohoto znaku znamená neplatnost listiny jako směnky. Trend jakési „neformálnosti“ je pak v anglosaské oblasti obsažen i v úpravách procesních, kdy se např. po směnečném věřiteli v zásadě nežádá předložení přímo originálu směnky, nýbrž postačí i její kopie, a ani samotné směnečné řízení neprobíhá v tak striktních formách jako je tomu obvykle v oblasti ženevské.²⁰ Zde je ovšem nutné uvést, že česká úprava směnečného řízení v podobě, v jaké je obsažena v ustanovení § 175 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, je velice přísná, a to zejména ve vztahu ke směnečnému dlužníkovi, i v rámci samotné ženevské oblasti.²¹

Legal Issues for Finance Lawyers. London : Lexis Nexis, 2003. 277 s. ISBN 0406971145, 9780406971142. Str. 27.

¹⁷ Zde je výjimkou jen absence data splatnosti vůbec, neboť v tomto případě se uplatní zákonná nevyvratitelná domněnka o splatnosti na viděnou, viz ust. Čl. I. § 2 odst. 2, resp. Čl. I. § 76 odst. 2 zákona směnečného a šekového.

¹⁸ V teorii označované jako vistasměnka, lhůtní vistasměnka, datosměnka a směnka precizní neboli denní.

¹⁹ KOKEŠ, Jiří. Pojetí směnky ve Velké Británii. Praha, 2006, 152 s. Dizertační práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy. Str. 28 a str. 39 a násl.

²⁰ Tamtéž. Str. 122 a násl.

²¹ Více viz například HRUDA, Ondřej. Třídenní lhůta k podání směnečných námitek - neobvykle tvrdý přežitek. *Obchodněprávní revue*. 2011, č. 8, s. 234 - 238.

II. Pojem směnečné přísnoti

Jak bylo již naznačeno v předešlé kapitole, tak prvotní a původní funkcí směny bylo nahrazení hotových peněz. V době raného vývoje směny totiž bylo nepohodlné a nebezpečné při obchodních cestách převážet hotovost, některé státy vývoz peněz dokonce zakazovaly, tudíž bylo zapotřebí využít jakýsi nástroj, který bude mít k penězům velmi blízko, resp. který umožní osobě oprávněné získat po jeho prezentaci v určitém místě jistý obnos peněz v něm uvedený, a to bez jakýchkoli pochybností či průtahů. Tímto nástrojem stala se právě směna, která díky své transferní funkci umožnila přesuny finanční hotovosti z místa na místo bez fyzického převozu. Povaha směny jako jakýchsi quasi-peněz si vynutila i vznik pravidel, která umožní její efektivní směnu za skutečné peníze, a to bez ohledu na právní vztahy, které se sice ke směnce váží, nejsou však seznatelné přímo ze skriptury směny. Tak spatřila světlo světa abstraktnost a nespornost směnečných závazků a zrychlená exekuce směnečných pohledávek, které ve svém souhrnu daly vzniknout pojmu směnečná přísnot neboli rigor cambialis. Nahrazování skutečných peněz pak bylo na přelomu 16. a 17. století ještě akcelerováno uznáním obecné převoditelnosti směny rubopisem, kdy již o směnce můžeme skutečně hovořit jako o přímém předchůdci papírových platidel²².

Pro své vlastnosti, které směna v průběhu času získala a které ji oproti jiným, třeba i podobným institutům, činily likvidnější, byla směna záhy využívána i v úvěrových vztazích, kdy pozice věřitele byla silně posílena, zatímco pozice dlužníka byla velmi slabá. Tato nevyrovnanost ve vzájemných vztazích byla pak umocněna zejména v případech, kdy věřitel směnku indosoval na třetí osobu, která posléze vymáhala směnečnou pohledávku bez ohledu na původní kauzu směny jako takové. Pravidla, která se vyvinula v důsledku potřeby zajistit likviditu směnek s ohledem na jejich transportní funkci, se tak stala velmi silnou zbraní v rukou lichvářů. To bylo následně důvodem vzniku učení o zákazu tzv. suchých směnek²³, tj. směnek, které měly

²² Skutečnost, že směna je přímým předchůdcem papírových peněz je patrná i z podoby některých soudobých bankovek, kdy jejich skriptura obsahuje ještě reliktu směny, tak např. britská libra, na jejímž líci je nápis „*I promise to pay to bearer on demand the sum of (...)*“.

²³ Od konce 18. století se pak tohoto názvu používalo pro všechny směny vlastní. Význam tohoto pojmu je tedy nutné striktně rozlišovat dle časových souvislostí, neboť pokud hovoříme o zákazu suchých

totožné místo vystavení a placení, a tudíž zcela zjevně neplnily transferní funkci, nýbrž měly funkci toliko kreditní, úvěrovou. Toto učení přetrvalo až do konce 18. století a jeho překonání je tím posledním krokem k neomezenému využívání směnky ve všech jejích podobách i k jiným peněžním operacím než byl pouhý transfer peněžní hotovosti.²⁴

II.1. Směnečná přísnost dříve a dnes

Směnka, díky svému specifickému postavení jako určitý substitut hotových peněz, byla nadána jistými vlastnostmi, které zajišťovaly její okamžitou likviditu, a tím tedy i splnění její základní funkce. Souhrn těchto charakteristik směnky je pak teorií nazýván směnečná přísnost. Směnečná přísnost je tak směnečnému právu vlastní již od samého počátku jeho vzniku, neboť právě tato činila ze směnky nástroj tolik blízký hotovým penězům a právě díky ní byla směnka tolik využívaným instrumentem peněžních operací různého druhu, včetně těch, k nimž původně určena vůbec nebyla a v rámci kterých bylo jen využíváno výhod, které pramenily ze směnečného styku, byť jejich původní účel byl zcela jiný.

V té nejobecnější rovině můžeme pod pojem směnečné přísnosti podřadit nespornost a abstraktnost směnečných závazků. Abstraktnost směnečných závazků, opět obecně řečeno, pak vyjadřuje skutečnost, že pro obsah směnečněprávních vztahů je rozhodující pouze skriptura směnky a jakékoli další okolnosti, které se k danému právnímu poměru vztahují, přičemž nejsou seznatelné ze směnky²⁵, nejsou v zásadě relevantní a v případném směnečném řízení o zaplacení směnečné pohledávky k nim nelze, až na výjimky, přihlížet. Právě skutečnost, že při zaplacení směnky je nutno plnit

směnek, tak se tento samozřejmě netýkal všech směnek vlastních, nýbrž jen těch, které měly totožné místo vystavení a místo platební. Zakázanou suchou směnkou pak samozřejmě mohla být též i směnka cizí.

²⁴ URFUS, Valentin. *Zdomácnění směnečného práva v českých zemích*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1959. 300 s. Str. 13.

²⁵ V praxi někdy bývá hospodářská kauza směnky na směnce přímo uvedena v tzv. hodnotové (valutové) doložce. Jedná se však o údaj v zásadě toliko informativní.

v souladu s jejím obsahem, a to zásadně bez přihlídnutí k jiným okolnostem, je pak v rámci směnečného řízení vyjádřením nespornosti směnečných závazků.²⁶

Stejně jako obsah jiných právních institutů nebyl ani obsah směnečné přisnosti v čase neměnný. Asi od poloviny 19. století můžeme v právních předpisech vztahujících se i na území Čech sledovat její určité oslabování, které mimo jiné souvisí i s prosazováním koncepce základních lidských práv a svobod. Tak od roku 1868 nebylo v Rakousku již možno na směnečného dlužníka uvalit tzv. exekutivní vazbu pro dluhy, která prakticky znamenala jeho uvěznění.²⁷ Od roku 1872 pak také nelze na základě pouhého vykázání se (i dosud nesplatnou) směnkou soud žádat o povolení záznamu (prenotace) zástavního práva na nemovitý majetek výstavce směnky vlastní, popř. příjemce směnky cizí, který se dříve prováděl až do výše směnečné sumy.²⁸ Na druhou stranu pak ale můžeme v období středověku a raného novověku hovořit o jakési, dnešní terminologií řečeno, ochraně spotřebitele, která se silně promítla do učení o zákazu tzv. suchých směnek, od kterého bylo ustoupeno až koncem 18. století.²⁹

Z otupění vybraných historických ostnů směnečného práva někteří autoři vyvozují, že v dnešní době již není na místě o směnečné přisnosti vůbec hovořit. O směnečné přisnosti spíše jako o historické kategorii se zmiňuje již v roce 1919 například Šikl^{30,31}. Ze současných autorů pak pojem směnečné přisnosti zpochybňuje

²⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 52 a násl.

²⁷ HERRMANN, Emil. *O směnkách : Ku všeobecnému poučení*. Druhé, rozmnožené vydání. Praha : J. Otto, 1872. 130 s. Str. 5.

²⁸ Tamtéž. Str. 102.

²⁹ V současnosti je určitá ochrana spotřebitele v některých směnečněprávních vztazích upravena v zákoně č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, a to zejména v ustanovení § 18, kde se uvádí: „*Splácí-li spotřebitel spotřebitelský úvěr prostřednictvím směnky nebo šeku nebo zajišťuje-li jimi jeho splacení, musí si věřitel počínat tak, aby byla zachována všechna práva spotřebitele, která vyplývají ze smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr.*“

³⁰ ŠIKL, Heřman. *Soustavné výklady na právo směnečné : podle rakouské vládní předlohy Jednotného (světového) směnečného řádu z r. 1913*. Vydáno z pozůstalosti. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1927. 343 s. Str. 34.

zejména Kotásek, který uvádí: „K zajištění okamžitého proplacení směnky byl (v minulosti – pozn. autora) vybudován velmi přísný sankční mechanismus: pouhá skutečnost, že směnka nebyla zaplacená, vedla k okamžitému zatčení dlužníka a k zabavení jeho majetku. Právě tyto nepříznivé následky a zejména okamžitá osobní vazba vedly k výstižné charakteristice pod heslem „směnečná přísnost“. Úprava některých současných institutů směnečného práva se jistě může ve srovnání s obecnými instituty zdát „přísnější“. Koncentraci směnečného řízení, úpravu jednání nezmocněných zástupců, ztrátu postihových práv při zmeškání poměrně krátkých lhůt apod., lze jistě označit souhrnným pojmem „směnečná přísnost“, ale stejně tak i nějakou jinou floskulí.“³² Na podporu výše uvedeného argumentuje Kotásek srovnáním právní úpravy směnek s právní úpravou dluhopisů, když tvrdí, že „pro dluhopisy jsou formální náležitosti stanoveny stejně „přísně“ jako pro směnky, ne-li „přísněji“, neboť zákon o dluhopisech neobsahuje podpůrná ustanovení, která by zhojila absenci některých náležitostí, jak to činí ZSŠ. Dluhopisy nelze navíc na rozdíl od směnek emitovat zcela volně (...). Nikdo však v této souvislosti nehovoří o „dluhopisové přísnosti“.“³³

Tomuto příoměru lze ale dle mého názoru oponovat, a to zejména tím, že pojem směnečné přísnosti je pojmem komplexním, který je dán mnoha charakteristikami směnky v jejich vzájemnosti. Zcela jistě lze nalézt institut, který bude co do formy upraven mnohem přísněji než směnka. V právní úpravě směnky k tomuto formálnímu pojetí ale přistupuje právě absolutní laicizace její emise, při které se pak vyžaduje nejen písemná forma, ale i uvedení řady náležitostí, bez nichž by listina nemohla být platnou směnkou. Jak na směnečném dlužníku, tak na směnečném věřiteli leží obrovská tíha vlastní odpovědnosti za náležité posouzení, zda konkrétní směnka je vůbec směnkou. Není ani vyloučeno, že neplatnost směnky bude vyslovena až po letech její existence, kdy nerušeně kolovala v obchodním styku. Připočteme-li k této možnosti laické emise

³¹ Oproti tomu ale například Skřivan v roce 1897 hovoří o „zvláštním přísném směnečném právu“, více viz SKŘIVAN, Antonín. *Směnkářství: ze stanoviska praktického*. Třetí vydání. Praha : F. Šimáček, 1897, 319 s. Str. 3.

³² KOTÁSEK, Josef. Nad směnečným právem : Vývoj směnek a pramenů směnečného práva. *Obchodní právo : Časopis pro obchodně právní praxi*. 2002, č. 1, s. 17 - 25.

³³ Tamtéž.

za současného striktního požadavku na dodržení formální podoby směnky i zrychlené směnečné řízení (jehož „přísnost“ si právě mnoho emitentů vůbec neuvědomuje, popř. ji vůbec nezná), dostáváme dle mého názoru institut, který je do jisté míry v našem právním řádu jedinečný.

S Kotáskem se ohledně pojmu směnečné přísnosti názorově rozchází i Chalupa, když uvádí, že „*směnečná přísnost tedy není jen pouhým klišé, ale reálným vyjádřením jednoho z aspektů právního režimu uplatňování směnečných práv.*“³⁴ Říha a Ryslová zase píší, že zásada směnečné přísnosti „*je považována za stěžejní zásadu pro celé směnečné řízení, bez ní by ztratilo svou podstatu a smysl.*“³⁵ V jedné ze svých statí se vyjádřil zcela jasně i Kovařík, a to když lakonicky konstatoval, že „*Existenci rigor cambii nelze popřít.*“³⁶ Pojem směnečné přísnosti a jeho více či méně vyčerpávající definice, popř. alespoň výčet jejích projevů, však můžeme nalézt i v pracích některých ostatních současných autorů³⁷, z čehož lze tedy dovozovat, že pojem „směnečná přísnost“ je v směnečněprávní teorii i dosud aktuální a takto k pojmu směnečné přísnosti bude nadále přistupováno i v této práci.

Bez ohledu na výše uvedené však vyvstává otázka, jaká je vlastně v současné době povaha směnečné přísnosti. Dle mého názoru je nutné striktně odlišovat její pojetí jako vlastnosti směnečného práva a pojetí jako zásady směnečného práva³⁸, a to s tím, že zejména její pojetí jako zásady zcela jistě vyvolává celou řadu sporných otázek, kterými se budu zabývat níže.

³⁴ CHALUPA, Radim. Směnečné obohacení. *Právní rádce*. 2009, č. 8, s. 20 - 30.

³⁵ ŘÍHA, Michal; RYSLOVÁ, Kateřina. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 310 – 314.

³⁶ KOVAŘÍK, Zdeněk. Důsledky promlčení směnečných závazků. *Právní rozhledy*. 2001, č. 9, s. 414 - 420.

³⁷ Viz například KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné 2 : Díl třetí: závazkové právo*. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. 612 s. ISBN 80-7357-131-5. Str. 382 a násl.; PŘIBYL, Zdeněk. *Směnečné právo*. Praha : Karolinum, 1994. 77 s. ISBN 80-7066-932-2. Str. 22.

³⁸ Zde je nutné chápat pojem „zásada směnečné přísnosti“ v užším smyslu, neboť v širším smyslu bývá společně s pojmem „směnečná přísnost“ používán promiscue.

II.2. Směnečná přísnost jako vlastnost směnečného práva

Méně problematickým pojetím směnečné přísnosti je její pojetí coby vlastnosti směnečného práva. Toto pojetí převažuje v odborné literatuře, a to s tím, že někdy je směnečná přísnost za vlastnost směnečného práva i výslovně označena, převážně se však hesla „směnečná přísnost“ používá jako jakéhosi zobecnění charakterizujícího povahu směnky, a to bez výslovného určení, jakou kategorií směnečná přísnost vlastně je.³⁹ Reprezentantem prvního uvedeného přístupu je Švamberg, který řadí směnečnou přísnost jako vlastnost směnečného práva vedle jeho dalších vlastností, a to vedle směnečné bdělosti (vigilance) a směnečné dbalosti (diligence).⁴⁰ Druhému pojetí pak ve svých pojednáních vyhovuje například Kovařík.⁴¹

Podstatou pojetí směnečné přísnosti jakožto vlastnosti směnečného práva je to, že tento pojem je vlastně pouhým souhrnným zevšeobecněním jednotlivých charakteristik směnečného práva. De facto se dá říci, že jeho obsahem jsou jednotlivé konkrétní projevy směnečného práva, které se více či méně vyznačují určitou mírou „přísnosti“ ve vztahu k adresátům směnečněprávních norem. Jedná se tedy o jakousi množinu, která pouze obsahuje ze směnečného práva vyplývající dílčí vlastnosti, a to aniž by měla nějakou samostatnou ambici působit jakkoli při samotném výkladu práva a při jeho aplikaci. Souhrn jednotlivých konkrétních vlastností či projevů směnečného práva pak ve svém celku opět dává množinu směnečné přísnosti. Směnečná přísnost je v tomto pojetí tedy kategorií pouze popisnou, která je vhodná pro vystižení společných znaků jednotlivých samostatných projevů a vlastností směnečného práva.

Směnečná přísnost dle tohoto pojetí tedy nemůže mít jakýkoli význam při případné interpretaci právních norem a ani při jejich samotné tvorbě, a to proto, že jednotlivé projevy směnečné přísnosti samotnou směnečnou přísnost jako kategorii předcházejí a samy obsah pojmu směnečné přísnosti teprve naplňují.

³⁹ Někteří autoři pak sice hovoří o zásadě směnečné přísnosti, ačkoli z textu samotného vyplývá její obsahové pojetí jako vlastnosti. Viz např. PŘIBYL, Zdeněk. *Směnečné právo*. Praha : Karolinum, 1994. 77 s. ISBN 80-7066-932-2. Str. 22.

⁴⁰ ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha : Palásek a Kraus, 1947. 295 s. Str. 15 a násl.

⁴¹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 53.

Jak bylo již uvedeno výše, toto pojetí je v odborné literatuře dominující. Je ovšem ale také pravdou, že v mnoha pojednáních o směnečném právu se o směnečné přísnosti hovoří z jakési setrvačnosti, popř. skoro až z nutnosti, a to bez toho, aby byl tento pojem jakkoli osvětlen a zasazen do kontextu soudobé právní úpravy. Pak může záležet na odborné vybavenosti čtenáře, zda pojem směnečné přísnosti zhodnotí jako vlastnost směnečného práva nebo jako jeho zásadu, a to se všemi případnými důsledky z toho vyplývajícími.

II.3. Směnečná přísnost jako zásada směnečného práva

Pojetí směnečné přísnosti jako zásady směnečného práva je méně časté než pojetí předchozí a dá se říci, že v odborné literatuře se nevyskytuje. Můžeme se s ním však setkat v rámci směnečné praxe, a to jak na straně účastníků směnečněprávních vztahů, tak i na straně soudů rozhodujících směnečněprávní spory.

Na rozdíl od předešlého pojetí je pro pojetí směnečné přísnosti jako zásady příznačné, že toto má nezakryté ambice přímo zasahovat do interpretace i aplikace směnečných norem, a tím tedy přímo zasahovat do směnečněprávních poměrů konkrétních osob. V souladu s judikaturou Ústavního soudu České republiky lze totiž právní zásady (tedy i zásady práva směnečného) chápat jako jakési doplňující a pomocné prameny práva, které se uplatní v případě, kdy zákon neobsahuje úpravu výslovně odchylnou.⁴² To tedy znamená, že pokud bychom připustili existenci směnečné přísnosti jako zásady směnečného práva, stává se tato i jeho pramenem. Jestliže pak zákon nestanoví úpravu odchylnou, bude nutné postupovat v souladu se zásadou směnečné přísnosti.

Prvním a nikoli nepatrným problémem pojetí uvedeného výše však je otázka, jaký by měl být skutečný obsah této zásady. Pravděpodobně by jí mohla být snaha za každých okolností odhlížet od veškerých skutečností, které nemají svůj původ přímo ve směnce a převažující přednost takového výkladu směnečněprávních úkonů, který vede k jejich neplatnosti, namísto výkladu, který směřuje k jejich platnosti;

⁴² Viz např. náleží Ústavního soudu České republiky ze dne 17. prosince 1997, sp.zn. Pl. ÚS 33/97, publikovaný pod č. 30/1998 Sb.

to samozřejmě pouze v případě, že oba výklady jsou možné a vzájemně si konkurují.⁴³ Na základě aplikace této zásady si lze tedy představit, že jakákoli, byť sebemenší, případná pochybnost v interpretaci směnečněprávních úkonů by mohla hypertrofovat až do absurdních rozměrů a způsobit tak neplatnost směnečného jednání jako celku.

Vyloučit, v čistě teoretické rovině, ale nelze ani přístup zcela opačný, kde by obsahem dané zásady naopak byl důraz na reálné vymožení směnečné pohledávky, a to i přes případné nedostatky formy či obsahu směnky, když přísnost by spočívala právě v této snaze v každém případě zachovat závaznost směnečného dlužníka. Zde ale vyvstává zásadní problém týkající se následné interpretace těchto směnečných úkonů v návaznosti na požadavek jejich jasnosti a určitosti.

Bez ohledu na konkrétní vymezení případného obsahu lze ale zcela jistě konstatovat, že oproti pojetí směnečné přísnosti jako vlastnosti směnečného práva, zásada směnečné přísnosti bude vždy předcházet své vlastní projevy, resp. její projevy budou odůvodněny její samotnou existencí a nepotřebují jiný, např. zákonný, základ. Z tohoto lze dovodit, že vnímání směnečné přísnosti jako zásady směnečného práva není zejména v soudní praxi jevem nikoliv vhodným, jelikož ve svém důsledku může vést až k nesprávnému právnímu posouzení věci a zneplatnit jinak bezvadné právní jednání, případně vést k jiným následkům, které budou již mimo přípustný rámec daný právní úpravou a doktrínou.

Zejména přespříliš formalizující přístup pak také často bývá terčem kritiky odborné veřejnosti. Zajímavý příklad z praxe v této souvislosti uvádí Kotásek⁴⁴, když poukazuje na jedno nejmenované rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské republiky. V zásadě se jednalo o to, že ve sporu posuzovaná sporná směnka měla v části označené „splatno dne“ údaj určitého data, zatímco v dalším textu směnky se pak nacházel údaj „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“. Soud zde dospěl k závěru,

⁴³ V judikatuře Nejvyššího soudu České republiky, např. v rozhodnutí ze dne 30. ledna 2008, sp.zn. 28 Cdo 3233/2006, a v judikatuře Ústavního soudu České republiky, např. v nálezu ze dne 10. července 2008, sp.zn. I. ÚS 436/2005, se uplatňuje postup, při kterém má při výkladu právních úkonů přednost výklad, který nezakládá neplatnost právního úkonu. Více ohledně konkurence výkladu ve směnečných věcech viz ŘÍHA, Michal; RYSLOVÁ, Kateřina. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 310 - 314.

⁴⁴ KOTÁSEK, Josef. K výkladu směnečných doložek aneb opravdu "musí přísnost být"? In Pocta Petru Hajnovi k 75. narozeninám. Praha : Wolters Kluwer, 2010. s. 151 - 159.

že se jedná o neplatnou směnku, a to z důvodu kolize stanovení splatnosti, kdy z údaje „zaplatíme na základě předložení směnky efektivně“ vyvodil, že se jedná o stanovení splatnosti směnky na viděnou, přičemž při stanovení určitého data splatnosti směnky na jiném místě nemohou tyto údaje pro kolizi obstát. V tomto konkrétním případě společně s Kotáskem zastávám názor, že se soud skutečně nechal přespříliš ovlivnit zásadou směnečné přísnosti a zcela neadekvátně vyvozoval u doložky efektivního placení ambici stanovit splatnost, a to i přes fakt, že tato byla u náležitého textu uvedena výslovně konkrétním datem. Vhodné je v této souvislosti též zmínit, že povinnost směnku předložit k placení není omezena jen na vistasměnky, nýbrž platí obecně pro všechny směnky bez ohledu na způsob stanovení splatnosti.⁴⁵ Domnívám se tedy, že již na základě této skutečnosti lze prostým jazykovým výkladem textu na směnce dojít k závěru o určitosti uvedení splatnosti směnky, a to aniž by bylo nutné aktivizovat další metody výkladu či pátrat po jakýchkoli skutečnostech mimosměnečných.

V posledních několika málo letech je ovšem možné sledovat také trend, kdy se soudy od pojetí směnečné přísnosti jako zásady směnečného práva odklánějí, ba se dokonce vůči němu přímo vymezují. Bohužel je ovšem nutné konstatovat, že tato snaha je někdy natolik horlivá, že již lze diskutovat o tom, zda jsou ještě respektovány určité specifické vlastnosti směnečného práva, které skutečně ze zákona vyplývají, popř. jsou obecně uznávány na základě, někdy i staletími prověřené, praxe, či zda je již rozhodováno v rozporu se zákonem nebo obecnými zvyklostmi. Vymezení se proti zásadě směnečné přísnosti, jež zákonný základ nemá a je v zásadě jevem pozitivním, pak s sebou nese nerespektování směnečné přísnosti jakožto souhrnu skutečných vlastností směnečného práva, což již v rozporu s pozitivní právní úpravou být může. Minimálně ale dochází k náhlým výkladovým odklonům, které ve světle principu právní jistoty zcela jistě také nelze nikterak uvítat.

V tomto směru vzbudila v relativně nedávné minulosti značný ohlas odborné veřejnosti dvě rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, a to rozhodnutí ze dne 21. prosince 2009, sp.zn. 29 Cdo 3478/2007, zabývající se důkazním břemenem ohledně pravosti podpisu žalovaného na směnce, a rozhodnutí ze dne 2. června 2010, sp.zn. 28 Cdo 4497/2009, zabývající se určitostí platebního místa. Pozadu ovšem nezůstal ani Ústavní soud České republiky, který se ve svém nálezu ze dne 14. března 2012, sp.zn.

⁴⁵ Viz ustanovení Čl. I § 34 odst. 1 a Čl. I § 38 odst. 1 zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový.

III. ÚS 3660/11, zabýval otázkou výkladu předtištěných směnečných formulářů. Všechna tato rozhodnutí vybočují z dosavadní ustálené rozhodovací praxe a je u nich zřetelně znatelná snaha otupit směnečnou přísnost, byť i jen jako vlastnost směnečného práva, až na úroveň obecných právních institutů, proto se jim v příslušných částech dalšího textu budu věnovat blíže.

III. Jednotlivé kategorie směnečné přísnosti

III.1. Směnečná přísnost materiální, formální a finanční

V soudobé směnečněprávní teorii⁴⁶ se převážně uplatňuje dělení směnečné přísnosti ve smyslu, v jakém jej provedl již Švamberg⁴⁷. Ten rozlišoval dva základní druhy směnečné přísnosti, a to směnečnou přísnost hmotněprávní (materiální) a formálněprávní (procesněprávní). Jako samostatný druh pak Švamberg uváděl ještě směnečnou přísnost finančněprávní (poplatkovou). Ta je ovšem vzhledem k naší soudobé právní úpravě smenek, když absentuje směnečná poplatková povinnost, kategorií historickou. Zdaleka se ale nejedná o kategorii mrtvou, neboť ženevské úmluvy poplatkovou povinnost znají a je více či méně na signatářských státech, zda ji budou uplatňovat a v jaké podobě.^{48,49} Vzhledem k neexistenci směnečného poplatkového práva v současném českém právním řádu se finanční směnečné přísnosti v této práci blíže věnovat nebudu.

Ponecháme-li tedy stranou směnečnou přísnost poplatkovou, pak hlavním dělicím kritériem směnečné přísnosti je skutečnost, zda tato vychází z právní úpravy hmotněprávní či z úpravy procesní (u směnečné přísnosti jako vlastnosti směnečného práva), resp. zda působí na hmotněprávní či na procesněprávní postavení účastníků směnečných vztahů (u směnečné přísnosti jako zásady směnečného práva). Jelikož jsem ale v této práci již uvedl, že se přikláním k pojetí směnečné přísnosti jakožto vlastnosti směnečného práva, budu pojem směnečné přísnosti nadále již používat pouze v tomto smyslu.

⁴⁶ Viz např. KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006, 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 53.; PŘIBYL, Zdeněk. *Směnečné právo*. Praha : Karolinum, 1994, 77 s. ISBN 80-7066-932-2. Str. 22.; KOPÁČ, Ludvík. *Směnky a směnečné právo: Směnečný zákon s komentářem a úvodem do směnečného práva*. Praha : PROSPEKTRUM, 1992. 140 s. ISBN 80-85431-43-2. Str. 7 a násl.

⁴⁷ ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha : Palásek a Kraus, 1947. 295 s. Str. 15 a násl.

⁴⁸ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006, 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 303 a násl.

⁴⁹ De lege ferenda není tedy zavedení směnečné poplatkové povinnosti vyloučeno ani v České republice, byť by nyní jistě znamenala značnou brzdu rozvoje směnečného styku.

Materiální směnečnou přísnost spatřuje Švamberg zejména v přesném stanovení podstatného obsahu směnky, v zavazující moci pouhého podpisu na směnce bez ohledu na jeho pohnutku, v solidárnosti směnečných závazků, v povinnosti směnečných dlužníků platit za určitých okolností směnku i předčasně (tj. před splatností), v nutnosti výkonu předepsaných zachovacích aktů a v krátkých promlčecích lhůtách. Formální směnečná přísnost je pak dle Švamberga zejména odrazem zvláštního rozkazního směnečného řízení, soustředění obran proti směnečnému platebnímu rozkazu a krátkých lhůt nejen pro plnění směnečných závazků, ale i pro podání opravných prostředků.⁵⁰ I přes určité odchylky v procesněprávní úpravě směnečného řízení oproti současné době je v zásadě Švambergův výčet projevů směnečné materiální i formální přísnosti stále aktuální a přidržuje se jej i většina současných autorů.⁵¹

Od většinového proudu se pak odlišuje Kotásek, který sice taktéž rozděluje směnečnou přísnost na materiální a formální, dává však s odkazem na německou směnečněprávní literaturu těmto pojmům jiný obsah než většina ostatních českých autorů. Pod formální směnečnou přísnost Kotásek řadí především požadavky na obsah směnky⁵², striktní lhůty, předepsané zachovávací úkony a možnost domoci se plnění ze směnky skrze zrychlené řízení.⁵³ Materiální směnečnou přísností pak Kotásek

⁵⁰ ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha : Palásek a Kraus, 1947, 295 s. Str. 15 a násl.

⁵¹ Viz např. KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 53.; KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. *Občanské právo hmotné 2 : Díl třetí: závazkové právo*. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. 612 s. ISBN 80-7357-131-5. Str. 382 a násl.; PŘIBYL, Zdeněk. *Směnečné právo*. Praha : Karolinum, 1994. 77 s. ISBN 80-7066-932-2. Str. 22.; KOPÁČ, Ludvík. *Směnky a směnečné právo: Směnečný zákon s komentářem a úvodem do směnečného práva*. Praha : PROSPEKTRUM, 1992. 140 s. ISBN 80-85431-43-2. Str. 7 a násl.

⁵² Zde je nutné poznamenat, že v souvislosti s požadavkem na označení listiny slovem směnka hovoří o formální přísnosti směnky i Kovařík. Domnívám se však, že zde měl autor na mysli spíše formalistické pojetí směnky, než aby definoval kategorii směnečné přísnosti příhodnou pro tuto situaci. Více viz KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., doplněné vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2011, 447 s. ISBN 978-80-7400-385-1. Str. 8.

⁵³ KOTÁSEK, Josef. K výkladu směnečných doložek aneb opravdu "musí přísnost být"? In Pocta Petru Hajnovi k 75. narozeninám. Praha : Wolters Kluwer, 2010. s. 151 - 159.

označuje vyloučení námitek směnečných dlužníků z tzv. vlastních vztahů či námitek založených na protismluvním doplnění blankosměnky.⁵⁴

Pro účely této práce budu vycházet z klasického dělení směnečné přisnosti dle Švamberg a dalších autorů, kteří vedou dělicí linii materiální a formální směnečné přisnosti na hranici hmotného (materiálního) a procesního (formálního) práva. Jako reprezentativními projevy materiální směnečné přisnosti se budu v této práci dále zabývat jak podstatnými náležitostmi směnky, tak i některými jejími dalšími projevy, jako jsou například solidárnost směnečných závazků či směnečné promlčení. Z oblasti formální směnečné přisnosti pak podrobím podrobnějšímu zkoumání zejména směnečné rozkazní řízení jako celek, přičemž se částečně pokusím přiblížit i některé jeho dílčí instituty jako jsou například směnečný platební rozkaz, námitková koncentrace a rozvržení procesních břemen (tj. břemene tvrzení a břemene důkazního).

III.1.1. Materiální směnečná přisnost a její projevy

Jak jsem uvedl již v předešlém textu, kloním se k vymezení materiální směnečné přisnosti dle Švamberg a. Materiální směnečná přisnost je tedy souhrn všech charakteristik směnečného práva, které jej odlišují od ostatních oblastí soukromého práva, a které vyplývají z hmotněprávní pozitivní úpravy, popř. z doktríny. Pro účely této práce si též dovoluji využít Švambergův výčet jednotlivých charakteristických projevů, který je, byť demonstrativní, vcelku vyčerpávající a dostatečně reprezentativní.

III.1.1.1. Podstatné náležitosti směnky

Podstatné náležitosti směnky jsou uvedeny hned v ustanovení Čl. I § 1 zákona směnečného a šekového, a to pro směnku cizí, a v ustanovení Čl. I § 75 pro směnku vlastní. Jednotlivé výčty jsou de facto totožné, a to s jedinými dvěma výjimkami. Za první platební příkaz u směnky cizí vs. platební slib u směnky vlastní a za druhé absence údaje směnečníka u směnky vlastní. V ustanovení Čl. I § 2 odst. 1, resp. Čl. I § 76 odst. 1 zákona směnečného a šekového se posléze praví, že listina, ve které chybí některá z uvedených náležitostí, není platnou směnkou, a to s výjimkou zákonných nevyvratitelných domněnek, které jsou uvedeny v dalších odstavcích příslušného ustanovení.

⁵⁴ Tamtéž.

Zákon směnečný a šekový jako podstatné náležitosti směnky tedy uvádí:

1. *označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny vyjádřené v jazyku, v kterém je listina sepsána;*
2. *bezpodmínečný příkaz zaplatit u směnky cizí a bezpodmínečný slib zaplatit u směnky vlastní;*
3. *uvedení určité peněžité sumy, která má být zaplácena;*
4. *jméno směnečníka u směnky cizí;*
5. *údaj splatnosti směnky;*
6. *údaj platebního místa;*
7. *jméno remitenta;*
8. *datum vystavení směnky;*
9. *místo vystavení směnky;*
10. *podpis výstavce.*

Směnečná přisnost se u jednotlivých podstatných náležitostí projevuje s různou intenzitou, a to zejména v závislosti na jejich samotném jazykovém vyjádření a následné úpravě v dalším textu zákona. Při posuzování kterékoli z nich se ovšem uplatní striktně formální výklad, který by v zásadě neměl být zatížen hlediskem vůle jednajících osob, nýbrž by měl vycházet výlučně z gramatického, logického a systematického výkladu daného směnečného jednání. Jakékoli nadstandardní metody interpretace, jako jsou například výklad teleologický a historický, by v rámci směnečně právních vztahů neměly mít místo.

- a. *Označení, že jde o směnku, pojaté do vlastního textu listiny vyjádřené v jazyku, v kterém je listina sepsána.*

Z uvedeného textu vyplývá, že nepostačí jen uvedení slova „směnka“ v nadpisu směnečné listiny, nýbrž je třeba slovo směnka pojmout do vlastního textu, například „za tuto směnku zaplatím...“. V případě, že by slovo „směnka“ do vlastního textu pojato nebylo, mělo by to za následek neplatnost listiny jako směnky, a to bez ohledu na jakékoli jiné skutečnosti, z kterých by bylo možné nade vší pochybnost dovozovat

úmysl výstavce směnečně se zavázat.⁵⁵ Platnosti směnky ovšem nevadí skloňování (směnka, směnky, směnku) ani skládání (vistasměnka, solasměnka, rektasměnka), vytváření adjektiv však již chybou je (směnečná listina, směnečné prohlášení).

Slovo „směnka“ musí být vždy uvedeno v jazyku, ve kterém je sepsána směnečná listina. Často se v této situaci zmiňuje příklad s uvedením slova „*cambium*“ jakožto latinského označení směnky. Jestliže je zbytek textu listiny jiným než latinským jazykem, je listina jako směnka neplatná. V souvislosti s tímto požadavkem je třeba se vyvarovat používání cizojazyčných směnečných formulářů, kde již pouhé doplnění „korun českých“ nebo i jen „Kč“ znamená dvojjazyčnost textu, a tudíž požadavek jazykové souladnosti slova „směnka“ a celého zbytku směnečného prohlášení nemůže být splněn.⁵⁶

Jelikož má být slovo „směnka“ pojato do vlastního textu listiny, je dovozován nutný předpoklad souvislosti směnečného prohlášení. Směnka by tedy neměla být jen shlukem vzájemně neprovázaných úryvků textu, nýbrž by měla tvořit alespoň rámcově konzistentní vyjádření směnečné obligace. V návaznosti na požadavek souvislosti směnky se pak můžeme setkat s relativně rozsáhlou, ale dosud nikoli ustálenou, judikaturou týkající se vyslovování neplatnosti směnky u předtištěných směnečných formulářů, a to právě z důvodu „rozkouskování“ textu do různých rámečků s vyznačením té které náležitosti, které může být interpretováno buď jako nesouvislost směnečného prohlášení, nebo jako vynětí některé náležitosti ze skriptury směnky, a tudíž jako její absence; oboje pak s následkem neplatnosti listiny jako směnky. Jelikož používání rámečků je obecně přípustné (a nikterak vzácné) a záleží pouze na posouzení soudu, zda se ještě jedná o úplné a souvislé směnečné prohlášení či zda se již jedná o listinu, na které rámečky znamenají vynětí orámovaného textu ze skriptury směnky nebo nesouvislost směnečného prohlášení, je zde dán velký prostor právě pro uplatňování zásady směnečné přísnosti v užším smyslu, neboť každé zneplatňující

⁵⁵ Tím se také směnka liší od většiny obecněprávních institutů, když tyto většinou nijak označeny být nemusí a plně postačí, vyplývá-li úmysl jednajících osob z obsahu úkonu. Více viz např. CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 8 a násl.

⁵⁶ Stejný názor vyjádřil v případě směnky psané v českém jazyce s uvedením měny „swiss francs“ také Nejvyšší soud České republiky, a to ve svém rozhodnutí ze dne 21. prosince 2010, sp.zn. 29 Cdo 427/2009.

rozhodnutí v této věci půjde zcela jistě proti původní vůli výstavce, přičemž je vůbec otázkou, zda jakékoli „rámečky“ mohou vůbec vést k výkladovým nejasnostem u adresátů směnečných norem ohledně obsahu dané směnky, což by měla být jedna ze základních otázek při jejím posuzování.

Ohledně vynětí určitého textu ze směnky jeho orámováním je konstantně judikováno, že „je-li některý údaj na směnce v rámečku, může to znamenat jeho vyloučení z textu listiny jen tehdy, musí-li být z grafické úpravy listiny každému zřejmé, že rámeček má právě tento význam a nikoli význam jiný.“⁵⁷ S tímto závěrem, který ve svých rozhodnutích respektuje i Nejvyšší soud České republiky⁵⁸, se taktéž ztotožňuji, neboť akcentuje výkladové hledisko směnky, tj. nakolik je skriptura směnky prostá jakýchkoli výkladových nejasností i v případě její cenzury osobami odlišnými od původních účastníků směnečněprávního vztahu.

Souvislostí směnečného prohlášení předtištěných směnečných formulářů se pak v nedávné době zabíral Nejvyšší soud České republiky, když svým rozhodnutím ze dne 17. srpna 2011, sp.zn. 29 Cdo 722/2010, vyslovil bezvadnost směnečného formuláře znázorněného na obrázku č. 1.

Směnečný formulář s následujícími údaji:

- číslo: 1
- místo: V Praze
- datum: 23. května 2006
- ZA TUTO VLASTNÍ SMĚNKU ZAPLATĚM
- datum: 23. května 2007
- k suma: 120 900,00 Kč
- příjemce: Stodvacetistěkorun českých/00
- místo propočtení: [černá pole]

Obrázek 1: Směnečný formulář posuzovaný Nejvyšším soudem ČR ve věci sp.zn. 29 Cdo 722/2010

Hned dne 18. srpna 2011 řešil Nejvyšší soud České republiky otázku obdobnou, jenže tentokrát došel k závěru opačnému, a to když rozhodnul ve věci sp.zn. 29 Cdo

⁵⁷ Viz např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 30. června 1998, sp.zn. 5 Cmo 780/97, uveřejněné v časopise Soudní rozhledy, 1999, č. 7, str. 229.

⁵⁸ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. srpna 2011, sp.zn. 29 Cdo 5250/2009.

5250/2009 o neplatnosti směnky z důvodu nesouvislosti textu směnečného formuláře znázorněného na obrázku č. 2.

Směnka			
Za tuto směnku zaplatím "bez protestu"			
Místo a datum vystavení:	Měna:	Kč	Částka = 66.660,- hal.
V: Olomouci	dne: 1.června 2006	SLOVY: - šedesát šest tisíc šest set šedesát, Kč.	
Na řad:	Udaje splatnosti:	Den: 1. měsíc (slov): ČERVENEC	rok: 2006
	Jméno výstavce:		
	Adresa trv.bvdl.výstavce:		
Místo platební: ZLÍN			

Obrázek 2: Směnečný formulář posuzovaný Nejvyšším soudem ČR ve věci sp.zn. 29 Cdo 5250/2009

V obou rozhodnutích vycházel Nejvyšší soud ze stejných premis souvislosti směnečného prohlášení, když shodně uvedl: „Podstatnou náležitostí obsahu směnky [vedle jiných náležitostí (...)] je souvislý obsah listiny; nestačilo by pořadí zcela nesouvislé a tím spíše by byla neplatná směnka obsahující vnitřní odpor.“ U směnky prvně zobrazené pak Nejvyšší soud dále konstatoval: „Z této podoby směnky je zřejmá celková vzájemná souvislost i logická návaznost jednotlivých, byť řadou svislých a vodorovných čar rozdělených, doložek směnečné listiny, (...) V případě předmětné směnky tak nejde pouze o náhodný shluk jednotlivých doložek bez vzájemné jazykové souvislosti, ale o určitý ucelený text, jehož obsahem je směnečné prohlášení.“ Naopak u druhého směnečného formuláře Nejvyšší soud judikoval: „Jakkoli z grafické podoby směnky nelze dovodit, že výstavce umístěním jednotlivých údajů do rámečků sledoval jejich vyloučení (vynětí) z textu listiny, je zřejmé, že podoba a rozvržení rámečků (tvořených řadou svislých a vodorovných čar), včetně předtištěných „náležitostí“ směnky vlastní a do těchto rámečků vepsaných údajů, činí text směnečného prohlášení (při čtení po řádcích zleva doprava a shora dolů) nesouvislým, důsledkem čehož je nevyhnutelný závěr o neplatnosti směnky.“ Není bez zajímavosti, že ačkoli se Nejvyšší soud České republiky ohledně druhé „směnky“ zcela shodnul se soudy nižších stupňů, tak v případě prvně vyobrazeného formuláře tomu tak nebylo a oba soudy nižšího stupně vyslovily oproti Nejvyššímu soudu jeho neplatnost jakožto směnky.

Dle mého názoru se v prvním případě soudy nižších stupňů skutečně nechaly ovlivnit zásadou směnečné přisnosti v užším smyslu a poněkud „přísně“ zneplatnily směnku, která výkladově nemohla působit jakékoli potíže, a to ani osobám na původním směnečněprávním poměru nezajímavým. Zcela zde tedy sdílím názor Nejvyššího soudu České republiky. V druhém případě si již takto kategoricky vyjádřit svůj souhlas s postupem Nejvyššího soudu nedovolím. Dle mého názoru je největším „hříchem“ tohoto formuláře umístění platebního slibu nad údaj místa a data vystavení. Toto pak skutečně činí text dále nesouvislým a nelogickým. V případě výměny umístění těchto dvou údajů na směnce bych se již klonil spíše k závěru, že směnka platná je. Za současného stavu si tedy myslím, že rozhodnutí Nejvyššího soudu lze vzhledem k jeho odůvodnění respektovat.

Respektovat výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. srpna 2011, sp.zn. 29 Cdo 5250/2009, však odmítl Ústavní soud České republiky, který jej k ústavní stížnosti neúspěšného žalobce zrušil svým náležením ze dne 14. března 2012, sp.zn. III. ÚS 3660/11. Ústavní soud vytkl Nejvyššímu soudu, že *„postupoval přepjatě formalisticky, když dovolání stěžovatele zamítl podle ustanovení § 243b odst. 2 části věty před středníkem, jehož důsledkem je sofistikované zdůvodňování zjevné nespravedlnosti, a tím dotčení smyslu ustanovení čl. 1 § 75 směnečného zákona, čl. 90 Ústavy České republiky a čl. 36 odst. 1 Listiny. Došlo i k porušení principu rovnosti účastníků řízení, protože požadavek neakceptovatelnosti přepjatého formalismu se vztahuje stejnou mírou na každého z účastníků.“*

Odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu ovšem dle mého názoru není nikterak přesvědčivé a se závěrem, který lze označit za hlavní argumentační pilíř, je možné přinejmenším polemizovat. Ústavní soud totiž doslova uvádí: *„Pokud obecné soudy žalobu zamítly a učinily závěr, že z grafické podoby směnky nelze jednoznačně vyvodit text směnečného prohlášení, nepřihlédly ke skutečnosti, že použitý tiskopis směnky měl nepochybně sloužit jako směnečný cenný papír a v tomto smyslu i vyjadřoval nepochybnou vůli obou účastníků směnečného právního vztahu. (...) I u tak přísně formalizovaného právního úkonu, jakým je směnka, nelze zcela pustit ze zřetele skutečný obsah touto formou projevené vůle.“* Tento závěr Ústavního soudu je dle mého názoru problematický zejména vzhledem ke skutečnosti, že při pravidelném běhu událostí si lze jen těžko představit zneplatňující směnečné rozhodnutí, které nejde proti vůli původních

účastníků směnečněprávního vztahu. Vůle dlužníka směnečně se zavázat je přeci, až na ojedinělé výjimky, zcela jasně vyjádřena například i ve „směnce“, ve které je ve vlastním textu listiny místo slova „směnka“ uvedeno „směnečný úpis“, ba dokonce i v případě, že slovo „směnka“ ve vlastním textu zcela absentuje a je pouze v úrovni nadpisu listiny. Kdybychom argument Ústavního soudu absolutizovali, znamenalo by to, že absence jakékoli podstatné náležitosti směnky, pokud tato nezpůsobuje zároveň i neurčitost ve směnečném prohlášení, nečiní směnku neplatnou. Tento závěr je samozřejmě neudržitelný.⁵⁹

b. Bezpodmínečný příkaz zaplatit u směnky cizí a bezpodmínečný slib zaplatit u směnky vlastní.

Ze samotné zákonné textace uvedené náležitosti je zřejmé, že tuto můžeme rozdělit na dvě relativně samostatné části, a to na požadavek vyjádření příkazu či slibu a na požadavek bezpodmínečnosti. Také oba tyto požadavky jsou ve svém vyjádření projevem směnečné přísnosti, neboť i zde je nutné uplatnit formalistický výklad, který se může lišit od zcela zřejmě zamýšleného stavu.

Příkaz, respektive slib, musí být vyjádřen takovým způsobem, aby z něj bylo zřejmé, že výstavce buď něco příkazuje, nebo něco slibuje. Nejčastěji se setkáváme se slovem „zaplaťte“ u příkazu a se slovem „zaplatím“ u slibu. Nejsou ovšem vyloučena ani jiná slovesa, jako například „uhraďte“ a „uhradím“. Je ovšem nutné zmínit, že v otázce platebního příkazu uznává současná judikatura taktéž vyjádření „zaplatíte“⁶⁰ a v případě platebního slibu bylo pak jako souladné se zákonem shledáno i vyjádření „dne 3. dubna 2002 zaplatí výstavce za tuto směnku ...“⁶¹.

⁵⁹ Nad výše uvedené se taktéž domnívám, že daný případ zcela postrádá ústavněprávní rovnu, maximálně lze hovořit o odlišném právním posouzení splnění podmínky souvislosti směnečné listiny. V kontextu tohoto je pak zvláštní konstatování Ústavního soudu, které neopomněl učinit v úvodu odůvodnění svého rozhodnutí a které zní: „*Ústavní soud již mnohokrát ve svých rozhodnutích konstatoval, že není součástí obecné soudní soustavy a nepřislouží mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů.*“

⁶⁰ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.9.2011, sp.zn. 29 Cdo 802/2010.

⁶¹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.11.2009, sp.zn. 29 Cdo 1331/2008.

V případě citovaného rozhodnutí ohledně platebního slibu se plně ztotožňuji se závěrem Nejvyššího soudu ČR, že ze směnky „jednoznačně vyplývá bezpodmínečný slib jejího výstavce (...) zaplatit ve směnce uvedenou peněžní sumu.“ V případě platebního příkazu vyjádřeného slovem „zaplatíte“ již lze dle mého názoru Nejvyššímu soudu ČR oponovat. Stejně jako oba soudy nižších stupňů zastávám názor, že ač zákon směnečný a šekový přímo nepředepisuje znění patřičné doložky, musí být tato formulována způsobem, z něhož bude zřejmé, že výstavce směnečníkovi příkazuje zaplatit směnečnou sumu. Požadavek platebního příkazu pak nemůže být splněn použitím oznamovacího způsobu namísto způsobu rozkazovacího. Tvrzení Nejvyššího soudu ČR, že „výstavcovo prohlášení (bez zřetele k tomu, zda je gramaticky správné) z obsahového hlediska odpovídá požadavkům“ zákona a v „daných souvislostech jej nelze chápat jinak, než jako vyjádření příkazu výstavce ...“, je dle mého názoru vnitřně rozporné. Určení, zda se jedná o příkaz nelze dle mne opírat o subjektivní hodnocení obsahu a kontextu směnečného prohlášení, nýbrž musí právě vycházet z gramatického významu, tj. buď se jedná o vyjádření příkazu v gramaticky odpovídající formě, nebo se o příkaz nejedná.⁶² Taktéž odkaz na „dané souvislosti“ není v případě výkladu směnky dle mého názoru vhodný, neboť argumentací kontextem bychom mohli uznat za platné například i prohlášení „za tuto směnku zaplatí směnečník ...“, což by dle mého názoru bylo zcela nesprávné, neboť zde se již neoddiskutovatelně jedná o slib, nikoli o příkaz.

Bezpodmínečnost příkazu či slibu pak znamená, že tyto nelze činit závislými na jakýchkoli skutečnostech či okolnostech, byť by na nich ve skutečnosti opravdu závisely. Je to důsledkem abstraktnosti směnky jako platebního závazku. Často uváděným příkladem reprezentujícím chybné vyjádření je sousloví „zaplatím po dodání zboží“. Stejně tak by musela být jako směnka neplatná listina, ve které by se uvádělo „v případě vzniku dluhu za tuto směnku zaplatím“ nebo „budu-li v prodlení, za tuto směnku zaplatím“.

⁶² Obdobný názor vyjádřil dle mne i Chalupa, který uvádí: „Za nedostatečný je nezbytné považovat i takový text platebního příkazu, jehož jazykové vyjádření bývá v běžné mluvě jako platební příkaz či slib chápáno.“ Více viz CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 11.

c. *Uvedení určité peněžité sumy, která má být zaplacená.*

Ohledně posouzení určitosti peněžité sumy je třeba zkoumat dva její aspekty, a to její kvantitu a její kvalitu. Kvantita vyjadřuje objem peněžní sumy, čili její výši, zatímco kvalitou se rozumí měna, ve které má být směnečná suma zaplacená. K docílení určitosti peněžité sumy je pak třeba spojení těchto dvou znaků do jediného údaje vypovídajícího o skutečné nominální hodnotě směnečné obligace.

Zajímavostí kvantitativní stránky je, že, kromě případu úplné absence, nemůže v zásadě způsobit neplatnost listiny jako směnky. Zákon totiž ve svém ustanovení Čl. I § 6 upravuje řešení situací, kdy je na směnce více údajů s ambicí stanovit výši peněžní sumy. Odstavec 1 zmíněného ustanovení upřednostňuje v případě rozporu směnečnou sumu vyjádřenou slovy před směnečnou sumou vyjádřenou čísly⁶³ a odstavec 2 řeší kolizi více údajů vyjádřených stejnou formou, a to ve prospěch údaje nejnižšího. Zákon směnečný a šekový tak vlastně ve prospěch platnosti úkonu vylučuje uplatnění ustanovení § 37 odst. 1 občanského zákoníku, které by úkon jinak zneplatnilo z důvodu jeho neurčitosti. Zde tedy nastává neobvyklá situace, kdy je v určitých případech směnečněprávní úprava benevolentnější než úprava obecněprávní, a to zejména při kolizi dvou údajů v různé formě. V případě více údajů v jedné formě se totiž vždy za určující bere ten nejmenší, a to bez ohledu na jazykové vyjádření. To tedy znamená, že například prohlášení ve znění „za tuto směnku zaplatím 10.000,- Kč a dalších 200,- Kč jako úrok“ zavazuje výstavce k úhradě toliko 200,- Kč. V tomto případě již o určitém projevu směnečné přisnosti hovořit zcela jistě lze.

U kvalitativního vyjádření směnečné sumy se pak směnečná přisnost uplatní o mnoho razantnějším způsobem. Nejvýmluvnějším příkladem je uvádění zkratky „Kčs“ u peněžní sumy po osamostatnění České republiky. Pokud někdo v nepozornosti po 1. lednu 1993 vystavil směnku na částku v korunách československých, způsobilo to z důvodu neexistence této měny neplatnost listiny jako směnky, neboť o určitosti

⁶³ Svobodová v této souvislosti považuje uvedení částky slovy za podstatnou náležitost směnky. S tímto názorem se ovšem nemohu ztotožnit, neboť tento závěr nevyplývá ani ze znění ustanovení Čl. I § 1 bod 2. zákona směnečného a šekového a ani ze znění jeho ustanovení Čl. I § 6. Navíc jsem se s tímto názorem nesetkal ani u jiných autorů. Více viz SVOBODOVÁ, Věra. *Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky*. Brno : ECON, 1994, 293 s. ISBN 80-901627-1-1. Str. 24.

směnečné sumy formálně vzato nemohla být řeč.⁶⁴ V obecněprávní rovině by se v dané situaci zcela nepochybně uplatnilo ustanovení § 37 odst. 3 občanského zákoníku, které praví, že právní úkon není neplatný pro chyby v psaní, je-li jeho význam nepochybný. V daném případě toto ustanovení vzhledem k existenci speciální úpravy ovšem uplatnit nelze.

d. Jméno směnečníka u směnky cizí.

U této podstatné náležitosti se vzhledem k její relativní jasnosti zastavím jen krátce, neboť zde moc prostoru pro uplatnění směnečné přísnosti není. Jak je patrné již z textu, tak zákon žádá uvedení výhradně jména směnečníka, nelze tedy uvedení nepřímé (osoba bydlící na adrese ...) ani uvedení zprostředkované (bratr Josefa Nováka). Jedinou výjimkou, kterou směnečná teorie i praxe připouští je možnost teoreticky daná ustanovením Čl. I § 3 odst. 2 zákona směnečného a šekového, které praví: „*Ve směnce může být udán jako směnečník sám výstavce.*“ Dle mého názoru sice nesprávně, ale vžilo se v případě vystavení takovéto zastřené vlastní směnky, jak je teorií nazývána, používat formulaci typu „na mne samého“ nebo „směnečníkem jest výstavce“. Takovéto označení směnečníka je však založeno na značně extenzivním výkladu zákona, který je již spíše za hranicí jeho textu.⁶⁵

Jistou přísností se pak vyznačuje až, dá se říci, že klasická, vlastnost směnky, která je dána i u této podstatné náležitosti, a to, že údaje na směnce uvedené nemusí být v zásadě pravdivé. Toto se týká i jména směnečníka, kdy uvedená osoba nemusí vůbec existovat a na platnost směnky a případnou závazanost dalších osob tato skutečnost nebude mít žádný vliv. Směnečník uvedený na směnce ovšem musí být vždy alespoň formálně osobou v právním smyslu.⁶⁶ Jak ale poukazuje i Kovařík, tak v případě

⁶⁴ Viz například rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. června 1995, sp.zn. 5 Cmo 527/94. Právní rozhledy, číslo 4, 1996, str. 176. Převzatý odkaz z CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 31.

⁶⁵ Obdobný názor viz např. CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 13.

⁶⁶ Tamtéž. Str. 13 a násl.

materiální neexistence směnečníka by směnka neměla žádného přímého dlužníka, nýbrž jen dlužníky nepřímé, neboli postižní.⁶⁷

e. Údaj splatnosti směnky.

Jak jsem již uvedl při komparaci ženevské a anglosaské oblasti směnečného práva, tak právě otázka určení splatnosti je považována za charakteristický projev materiální směnečné přísnosti, kdy lze úpravu ženevskou zcela jistě považovat za „přísnější“, tj. formálnější, než úpravu anglosaskou.

Jen dvě okolnosti z tohoto velmi přísného pojetí určení splatnosti směnky vybočují. Za prvé to je stanovení, že udán musí být údaj splatnosti, čili není nutné uvést přímo datum, postačí jiné konkrétní označení určitého dne tak, aby nemohly vzniknout jakékoli pochyby. To znamená, že není žádný problém učinit směnku splatnou „na svatého Václava roku 2012“, „druhé úterý v měsíci květnu 2013“ a podobně. Tímto se odlišuje určení splatnosti od uvedení časového určení vystavení směnky, kdy zákon žádá uvést přímo datum.

Druhou okolností je pak existence nevyvratitelné právní domněnky, která se uplatní v případě úplné absence této podstatné náležitosti a která je upravena v ustanovení Čl. I § 2 odst. 2, resp. § 76 odst. 2 zákona směnečného a šekového, jenž praví, že o směnce, resp. vlastní směnce, v níž není údaj splatnosti, platí, že je splatná na viděnou. Pro uplatnění této zákonné domněnky je však důležité, aby údaj splatnosti ve směnce nebyl uveden vůbec. Jakékoli vady v údaji splatnosti výslovně uvedeném nemohou být touto domněnkou nikterak zhojeny, tato může nastoupit pouze v případě, kdy údaj splatnosti absentuje zcela.

Zásadním projevem materiální směnečné přísnosti ohledně určení splatnosti směnky je pak striktní požadavek na způsob tohoto určení. Ustanovení Čl. I § 33 odst. 1 zákona směnečného a šekového, které se na základě ustanovení Čl. I § 77 odst. 1 téhož zákona uplatní i pro směnku vlastní, stanoví pouze čtyři přípustné způsoby určení splatnosti, a to tak, že směnka může být vystavena na viděnou (tzv. vistasměnka), na určitý čas po viděné (tzv. lhůtní vistasměnka), na určitý čas po datu vystavení

⁶⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., doplněné vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2011, 447 s. ISBN 978-80-7400-385-1. Str. 14.

(tzv. datosměnka) nebo na určitý den (tzv. denní, precizní či fixní směnka). Listina s jakkoli jinak uvedeným termínem splatnosti není platnou směnkou, a to i za předpokladu, že by její význam byl zcela nepochybný a nevzbuzoval by ohledně doby splatnosti v zásadě žádné obtíže. Ustanovení Čl. I § 33 odst. 2 zákona směnečného a šekového je totiž nekompromisní, když stanoví: „*Směnky s jinou dobou splatnosti nebo se splatností postupnou jsou neplatné.*“

Z textu citovaného ustanovení je zřejmé, že zákon výslovně odmítá splatnost postupnou, tj. rozložení směnečné sumy do dvou či více splátek se samostatnou splatností (např. za tuto směnku zaplatím 1000,- Kč dne 12. 12. 2012 a 1000,- Kč dne 24. 12. 2012). Toto ale není ani tak směnečnou přísností jako spíše logickými požadavky vyjádřenými i výslovně v právní úpravě, a to jak v úpravě hmotněprávní, tak úpravě procesní. Ustanovení Čl. I § 38 odst. 1 zákona směnečného a šekového stanoví, že směnečník, a na základě ustanovení Čl. I § 77 odst. 1 zákona i výstavce vlastní směnky, mohou žádat, aby jim proti řádnému placení byla směnka vydána, a to opatřená potvrzením majitele o placení. V procesní rovině pak ustanovení § 175 odst. 1 občanského soudního řádu požaduje, aby ke směnečné žalobě byla připojena i směnka v prvopisu, tedy v originále.

Mimo postupné splatnosti již zákon další nepřipustné způsoby jejího určení nestanoví, a tak jsou tyto věci výkladu. Judikatura ani doktrína nepřipouští směnky s určením splatnosti „do určitého dne“⁶⁸, „během týdne“, „ve čtrnácti dnech“ atd. Připustné není ani určení splatnosti s přesností vyšší než na dny, tj. například určitého dne v určitou hodinu.⁶⁹

Absolutní neplatností jsou pak stíhány i směnky, kde se nachází jakýkoli rozpor ohledně data splatnosti, jako například „za tuto vistasměnku zaplatím dne 12. prosince 2012“⁷⁰, nebo jejichž údaj splatnosti nemůže obstát vedle ostatních podstatných náležitostí, například směnka, jejíž splatnost předchází datu jejího vystavení.⁷¹

⁶⁸ Viz např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. května 1997, sp.zn. 5 Cmo 80/1996, uveřejněné v časopise Soudní rozhledy, 1998, č. 1, str. 11 a násl., nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. března 2011, sp.zn. 29 Cdo 3361/2010.

⁶⁹ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 283 a násl.

⁷⁰ Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23.2.1998, sp.zn. 5 Cmo 584/1996, uveřejněné v časopise Právní rozhledy, 1998, č. 12, str. 637 a násl.

f. *Údaj platebního místa.*

Pro určení místa placení v zásadě platí, že jím musí být určitý zeměpisný údaj, jenž je možný a zároveň dosažitelný. Určitost údaje pak nemůže být zajištěna při směnce s platebním místem alternativním, s platebním místem v sídle či bytě nějaké osoby, popř. s platebním místem vymezeným tak široce, že již jeho určení postrádá svůj význam. Za maximu určitosti se považuje uvedení názvu obce, jakékoli označení s menší rozlišovací schopností by mělo způsobovat neplatnost směšky.

Z hlediska určitosti lze ale akceptovat zprostředkované označení platebního místa, a to pod podmínkou, že údaj, na který je odkazováno, se nachází též na samotné směnce a je neměnný. Tak lze směšku učinit splatnou v „místě uvedeném u výstavce“. Pokud by ale označení platebního místa znělo jako „místo bydliště výstavce“, pak by již tato směška dle mého názoru neobstála, neboť údaj bydliště nemůže být ze své samotné podstaty neměnný.⁷²

Odlišný názor ovšem vyjádřil Nejvyšší soud ČR, když jako platné uznal i stanovení platebního místa právě odkazem na „sídlo věřitele“, a to pod podmínkou, že je toto ve směnce uvedeno.⁷³ Se závěrem dovolacího soudu se ale dle mého názoru nelze ztotožnit, neboť údaj „věřitel“ je velmi vágní a nelze z něj nijak dovodit, že se jedná právě o prvního směnečného věřitele, neboli remitenta, a ani to, že se za rozhodné považuje sídlo uvedené na směnce a nikoli současné sídlo věřitele, které může být odlišné. Takto vymezené platební místo, byť bychom přijali jeho platnost, pak zcela jistě nemůže splnit svou základní funkci, kterou je geografické umístění realizace směnečné obligace. Zjednodušeně řečeno, není dle mého názoru tato formulace způsobilá zajistit, že si případní další účastníci směnečného vztahu, od původních účastníků odlišní, vyloží směšku shodně a že se v den platební vůbec potkají.

⁷¹ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směšky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 30.

⁷² Z literatury například CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směšky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 14. Z judikatury pak například rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 31. října 2006, sp.zn. 5 Cmo 343/2006, uveřejněné v časopise *Právní rozhledy*, 2007, č. 3, str. 116 a násl.

⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. srpna 2005, sp.zn. 29 Odo 1053/2004.

Jak vyplývá i z výše uvedeného, tak údaj místa, kde má být placeno, v sobě tedy nese zcela zásadní informaci o tom, kde má být směnka v den splatnosti předložena směnečným věřitelem a kde má toto předložení očekávat v uvedený termín směnečný dlužník. Snad i proto zákon stanoví jak u směnky cizí, tak u směnky vlastní nevyvratitelné právní domněnky, které se uplatní, pokud tato náležitost ve směnce zcela chybí.⁷⁴ Pro možnost uplatnění tohoto zákonného podpůrného platebního místa je ale dle mého názoru nutné trvat na absolutní absenci jakékoli doložky, z níž by se dala snaha o určení platebního místa dovozovat. Podpůrné platební místo tak zejména nelze uplatňovat v případech neurčitosti doložky místa placení, byť by samo s ním nebylo v rozporu.

Výše uvedený názor je konstantně zastáván i v odborné literatuře⁷⁵ a dosavadní judikatuře⁷⁶. Odchylným je v tomto směru až rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 2. června 2010, sp.zn. 28 Cdo 4497/2009⁷⁷, které řešilo právní otázku platnosti směnky, ve které je jako místo placení uvedeno „Česká republika“.

Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí konstatoval, že v dané věci „nelze odhlédnout od skutečnosti, že ač na předmětné směnce je místo placení uvedeno neurčitě („Česká republika“), obsahuje směnka určitý údaj o místě vystavení (N.) a na směnce je uvedena dokonce přesná adresa výstavce. Přitom údaj místa placení není s údajem místa vystavení v rozporu (...). Údaj místa vystavení směnky je proto způsobilý upřesnit údaj o místě placení tak, aby majitel směnky věděl, ve kterém místě má směnku v den splatnosti předložit k placení (...).“ Tuto svou úvahu Nejvyšší soud ČR následně završil prohlášením: „V *intencích* čl. I. § 76 odst. 3 směnečného zákona je přitom logické, že majitel směnky (směnečný věřitel) bude v případě příliš obecně

⁷⁴ Dle ustanovení Čl. I § 2 odst. 3 zákona směnečného a šekového je jako podpůrné platební místo u cizí směnky stanoveno místo uvedené u jména směnečníka a dle ustanovení Čl. I § 76 odst. 3 téhož zákona je u vlastní směnky podpůrným platebním místem místo vystavení směnky.

⁷⁵ Viz například KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006, 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 88.

⁷⁶ Viz například rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 4. listopadu 2003, sp.zn. 5 Cmo 346/2003, uveřejněné v časopise Soudní rozhledy, 2004, č. 2, str. 67 a násl.

⁷⁷ Pravděpodobně nejucelenější kritika odborné veřejnosti viz ŘÍHA, Michal; RYSLOVÁ, Kateřina. Konec směnečné přisnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 310 - 314.

určeného platebního místa směřovat za účelem předložení směnky k placení do místa vystavení směnky. Je-li místo vystavení směnky přesnějším údajem než místo platební (a oba údaje nejsou mezi sebou v rozporu), nemůže nastat nejistota na straně směnečného věřitele ohledně místa, kde má směnku předložit k placení, ani na straně výstavce vlastní směnky o tom, kde má být v den splatnosti připraven na směnku plnit.“

Jsem toho názoru, že v daném případě dovolací soud již zašel za hranici možného výkladu a jeho rozhodnutí je již v rozporu se zákonem, resp. samo spočívá na nesprávném právním posouzení. S Nejvyšším soudem se lze ztotožnit pouze v posouzení určitosti údaje platebního místa „Česká republika“, když nepřipustnost takového určení je uváděna i v odborné literatuře⁷⁸. S následnou aplikací tzv. zákonného podpůrného místa placení již ale souhlasit nelze. Ustanovení Čl. I § 76 odst. 3 zákona směnečného a šekového zní: *„Není-li zvláštního údaje, platí, že místo vystavení směnky je místem platebním a zároveň místem výstavcova bydliště.“* Souhlasně s Kovaříkem⁷⁹ i Chalupou⁸⁰ se domnívám, že zákonné podpůrné platební místo se může uplatnit pouze v případě absence jeho výslovného vyjádření a nelze jej tedy použít vedle platebního místa výslovně uvedeného, a to ani za účelem jeho zpřesnění. Tento názor ostatně dříve vyjádřil i Vrchní soud v Praze, když obsahově bylo toto přeneseno do rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. srpna 2005, sp.zn. 29 Odo 1053/2004, a to ve znění: *„Chybí-li na směnce údaj platebního místa, pak směnečný zákon v článku I. § 2 odst. 3 a § 76 odst. 3 vymezuje podpůrně jeho stanovení. Je však třeba zdůraznit, že tzv. zákonné platební místo přichází v úvahu pouze tehdy, „není-li zvláštního údaje“, tedy tehdy, není-li na příslušné listině o platebním místě uvedeno nic. V žádném případě nemůže toto zákonné platební místo*

⁷⁸ Viz např. CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 17: *„Za platnou směnku nelze považovat listinu s pouhým údajem splatnosti (...) v určitém státě či kraji“*. Obdobně též KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., doplněné vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, 447 s. ISBN 978-80-7400-385-1. Str. 16: *„Neurčité jsou i údaje „v České republice“, „v okrese Jičín“, „v Evropě“ apod.“*

⁷⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. *Zákon směnečný a šekový: komentář*. 5., doplněné vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2011, 447 s. ISBN 978-80-7400-385-1. Str. 226.

⁸⁰ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 514.

*zhojit nedostatek směnky spočívající v neurčitosti takovou listinou vymezeného platebního místa.*⁸¹

V tomto případě tedy dovolací soud dle mého názoru zcela rezignoval nejen na základní charakteristiky směnky, ale i na samotnou literu zákona a ve smyslu hesla *fiat iustitia, pereat mundus* se přiklonil na tu stranu sporu, na jejíž straně dle jeho názoru stála spravedlnost v materiálním slova smyslu. Tomuto závěru totiž nasvědčuje samotný skutkový základ sporu, kdy se žalobce dožadoval z důvodu bezdůvodného obohacení peněžitého plnění, které žalovanému dříve vyplatil právě na nyní rozporovanou směnku. Dovolací soud zřejmě neunesl machinační a spekulaci příchuť žalobcem uplatněného nároku a rozhodl se celý spor posoudit dle hlediska obecné spravedlnosti. K tomuto ale dle mého názoru poskytuje právní řád jiné instituty, např. dobré mravy, či zásady poctivého obchodního styku, tudíž není nutné a ani vhodné judikatorně křivit instituty práva směnečného. Vzhledem k okolnostem daného případu se také domnívám, že uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR nebude mít žádný „precedenční“ význam.

g. Jméno remitenta.

Zákon směnečný a šekový ve svém ustanovení Čl. I § 1 bodu 6. stanoví, že směnka musí obsahovat jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno, tj. jméno remitenta neboli prvního věřitele ze směnky. Zákonný požadavek na uvedení jména tak vylučuje, aby směnka byla koncipována jako cenný papír na doručitele.

Jedinou výjimku z uvedení jména remitenta doktrína připouští na základě ustanovení Čl. I § 3 odst. 1 zákona směnečného a šekového, které umožňuje, aby směnka byla vystavena „*na vlastní řad výstavce*“. Z dikce tohoto ustanovení pak teorie vyvozuje, že v tomto konkrétním případě nemusí být ve směnce udáno přímo jméno remitenta (zde tedy přímo výstavce), nýbrž stačí zprostředkované označení pomocí

⁸¹ Stejnou pasáž rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR pak cituje i Říha a Ryslová. Z kontextu příspěvku zmíněných autorů však vyplývá, že se jedná přímo o názor Nejvyššího soudu ČR, což se dle mého názoru tvrdit nedá, neboť dovolací soud pouze rekapituloval argumentaci soudu odvolacího, a to aniž by se k této části znovu jakkoli vrátil a jí zhodnotil. Blíže viz ŘÍHA, Michal; RYSLOVÁ, Kateřina. Konec směnečné příslosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 310 - 314.

doložky „zaplatte na řad můj vlastní“⁸². Zmíněné ustanovení je tak ve vztahu speciality k ustanovení, které na uvedení jména trvá.⁸³ Tomuto závěru lze dle mého názoru přisvědčit i na základě komparace s textací následujícího odstavce téhož ustanovení, neboť pokud bychom chtěli vztah speciality vyloučit, byla by vhodnější obdobná formulace jako v tomto druhém odstavci, například „Ve směnce může být jako ten, komu nebo na jehož řad má být placeno, udán sám výstavce.“

Ačkoli je přípustnost výše uvedeného zprostředkovaného označení remitenta obecně vžitá, dovolím si poukázat na jeden problém této konstrukce. V případě, že při vystavení směnky cizí na vlastní řad netrváme na výslovném uvedení jména remitenta a spokojíme se pouze s doložkou odkazující na výstavce, pak může nastat určitý nedostatek v identifikaci remitenta, neboť jméno výstavce samo o sobě není podstatnou náležitostmi směnky, to je toliko jeho podpis. Je pak otázkou, zda ob stojí cizí směnka na vlastní řad bez uvedení jména výstavce jako platná, když v mnoha případech jsou podpisy osob natolik redukovány, že ani neobsahují všechna písmena. Povinnost vypsát jméno výstavce v případě zprostředkovaného označení remitenta pak zákon také nikde nestanoví.

V ostatním lze *matatis mutandis* odkázat na předchozí text o uvedení jména směnečníka, kdy si dovolím opět jen zmínit jednu zajímavost týkající se uvedení neexistujícího remitenta. V souladu s ustanovením § 5 odst. 1 zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, nemůže totiž v tomto případě dle mého názoru bez dalšího dojít ke konstituování směnky jako cenného papíru, neboť tato se nestala zákonem stanoveným způsobem majetkem prvního nabyvatele. Směnka jako cenný papír dle odstavce 4 téhož ustanovení je pak konstituována až nabytím prvního nabyvatele, který je v dobré víře, že nabyl již hotový cenný papír. Směnka tak může po právu vzniknout teprve indosací indosatáři v dobré víře, že remitent je osoba existující, která dříve směnku po právu nabyla.⁸⁴ Případný nedostatek směnečného oprávnění na straně

⁸² Textací této doložky se zabýval i Nejvyšší soud České republiky, když svým rozhodnutím ze dne 26. července 2007, sp.zn. 29 Odo 262/2006, označil za nepřipustnou doložku ve znění „na řad vlastní“, a to pro neurčitost, zda je tímto vyjádřením myšlen řad výstavce či samotného směnečníka.

⁸³ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář. 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 18.

⁸⁴ Obdobně je pak daná situace řešena i v ustanovení § 520 a § 521 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jehož právní úprava se stává účinnou od 1. ledna 2014, když zároveň na základě ustanovení

indosanta pak vzhledem k ustanovení Čl. I § 14 odst. 1 zákona směnečného a šekového, které praví, že indosamentem se převádějí všechna práva ze směnky, nemá žádný význam, neboť indosací nedochází k přesunu práv od jedné osoby k osobě druhé, ale k přímému transferu práv svázaných přímo se směnkou.

h. Datum a místo vystavení směnky.

Na rozdíl od údaje splatnosti, požaduje u vystavení směnky zákon směnečný a šekový přímo uvedení konkrétního data. Datum vystavení směnky musí být objektivně možné, není ale nutné, aby bylo pravdivé. Neobstojí tak datum označující neexistující den, naproti tomu ale obstojí datum, kdy k vystavení směnky zcela prokazatelně nedošlo, například pro nepřítomnost výstavce v místě vystavení. Uvedení data vystavení s přesností vyšší než na dny je přípustné.⁸⁵

Obdobné platí i pro místo vystavení směnky. Na důležitosti pak místo vystavení nabývá díky zákonné nevyvratitelné domněnce u směnky vlastní, že není-li jiného údaje, platí, že místo vystavení směnky je místem platebním.

i. Podpis výstavce.

Podpis výstavce musí být vždy formálně platný. Materiální neplatnost podpisu na vznik směnky jako takové nemá žádný vliv⁸⁶, vliv může mít pouze na směnečné závazky konkrétních osob. Zde tedy dochází k výraznému projevu směnečné přisnosti, a to zejména v případech, kdy někdo na směnku připojil svůj podpis v dobré víře v bonitu jiného směnečného dlužníka, avšak později se ukázalo, že podpis tohoto jiného směnečného dlužníka je zfalšován a on tudíž směnečně zavázán není. Závazek druhé osoby ale bez ohledu na pohnutku podpisu trvá dál.

Jak jsem již zmínil na jiném místě této kapitoly, tak uvedení jakékoli další identifikace výstavce zákon nepožaduje.

§ 3080 bod 187. téhož zákona dochází k tomuto datu ke zrušení zákona č. 591/1992 Sb., o cenných papírech.

⁸⁵ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 22.

⁸⁶ Viz ustanovení Čl. I § 7 zákona směnečného a šekového.

III.1.1.2. Zavazující moc podpisu na směnce

Jak se pokusím přiblížit níže, tak zákon směnečný a šekový konstruuje několik situací, kdy již samotný podpis osoby bez dalšího může znamenat závažné dopady v její právní sféře nebo v návaznosti na další skutečnosti iniciovat takové důsledky, které daná osoba zcela jistě vyvolat nezamýšlela.

Specifickou zvláštností směnečného práva v tomto ohledu je samostatná úprava jednání zástupce nezmocněného k směnečným úkonům, popř. nezmocněného k zastupování vůbec, a jednání zástupce překročivšího své oprávnění, která se nachází v ustanovení Čl. I § 8 zákona směnečného a šekového. Prvně uvedené jednání pak můžeme označit jako kvalitativní nedostatek plné moci, zatímco v druhém případě se bude jednat o nedostatek kvantitativní. Zajímavostí zde je, že oba tyto případy, i přes svou zjevnou rozdílnost, mají zcela shodné důsledky, a to závaznost „zástupce“ v plném rozsahu, jakoby směnku podepsal toliko vlastním jménem sám za sebe.⁸⁷

V ustanovení Čl. I § 13 odst. 2 zákona směnečného a šekového je pak připuštěna existence tzv. blankoindosamentu. Ten předpokládá pouhý podpis majitele směnky na jejím rubu nebo přívěsku a spočívá v převodu směnečných nároků na osobu, které směnku předá, neboli traduje. Tato osoba je pak ze směnky oprávněna i bez toho, aby byla v pozici indosatáře na směnce výslovně uvedena. Blankoindosamentem lze tedy v konečném důsledku docílit toho, aby směnka byla de facto koncipována jako cenný papír na doručitele.

Další případ zvláštní zavazovací moci pouhého podpisu je upraven v ustanovení Čl. I § 31 odst. 3 zákona směnečného a šekového, které stanoví: „*O pouhém podpisu rukojmího na líci směnky platí, že zakládá směnečné rukojemství, nejde-li o podpis směnečníka nebo výstavce.*“ Uvedené tedy znamená, že již pouhý podpis na líci směnky bez jakéhokoli dalšího prohlášení je směnečněprávně významnou skutečností a zakládá podpisateli směnečné závazky, a to buď v pozici výstavce, akceptanta nebo rukojmího.

V zásadě posledním případem zavazovací moci pouhého podpisu na směnce může být směnečněprávně relevantní podpis i zcela čistého listu papíru. Postačí, aby podpisatel měl při tomto podpisu vůli směnečně se zavazovat, tudíž zde hraje nezanedbatelnou roli i pohnutka podpisatele, a dochází tak ke konstituci

⁸⁷ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 77 a násl.

tzv. blankosměnky⁸⁸. Blankosměnka sama o sobě ale ještě není směnkou, tou se stává až doplněním ostatních podstatných náležitostí, ovšem „s účinky *ex tunc od vydání listiny*.“⁸⁹

III.1.1.3. Solidárnost směnečných závazků

Jedná se o charakteristiku směnky, která je jedním z hlavních důvodů relativní bezpečnosti směnečného styku a velké obliby jejího užívání vůbec. Ustanovení Čl. I § 47 odst. 1 zákona směnečného a šekového zní: „*Všichni, kdož směnku vystavili, přijali, indosovali nebo se na ní zaručili, jsou zavázáni majiteli rukou společnou a nerozdílnou.*“ V následujících odstavcích téhož ustanovení se ještě dočteme, že při uplatňování směnečných nároků není majitel vázán pořadím jednotlivých zavázaných osob a je lhostejno, zda svá oprávnění realizuje pouze vůči jednomu směnečnému dlužníkovi, jen proti některým dlužníkům nebo proti všem. Až na výjimky se dá tedy říci, že každý podpis na směnce automaticky představuje směnečný závazek osoby, které podpis patří. Není-li opačné doložky, pak se i každý převodce směnky neboli indosant, stává jejím převodem osobou odpovídající za její zaplacení.⁹⁰

⁸⁸ Zákonným základem pro institut blankosměnky je ustanovení Čl. I § 10 zákona směnečného a šekového, který upravuje důsledky jejího protismluvného doplnění, v ostatním je úprava tohoto institutu v zásadě věcí doktríny. Blankosměnka jako taková je však sama z hlediska směnečné přisnosti velice zajímavá, neboť ve spojení s absencí jakýchkoli požadavků na formu směnečné vyplňovací dohody, je velmi silným nástrojem věřitele, a to zejména v rámci směnečného řízení, kdy povinnost i břemeno tvrzení o všech skutečnostech týkajících se doplnění blankosměnky nese směnečný dlužník, přičemž ho tíží i břemeno důkazní. Pokud je vyplňovací dohoda uzavřena toliko ústně či dokonce konkludentně, pak se žalovaný velmi snadno ocitne v důkazní nouzi. Více viz například rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 20. února 2001, sp.zn. 5 Cmo 556/2000, uveřejněné v časopise Právní rozhledy, 2001, č. 5, str. 231 a násl., nebo rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 29. března 2004, sp.zn. 9 Cmo 7/2003, uveřejněné v časopise Obchodní právo, 2005, č. 3, str. 18 a násl.

⁸⁹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 20. února 2001, sp.zn. 5 Cmo 556/2000, uveřejněné v časopise Právní rozhledy, 2001, č. 5, str. 231 a násl.

⁹⁰ Viz ustanovení Čl. I § 15 zákona směnečného a šekového. Na určitou nevhodnost použití spojení „*indosant odpovídá*“ v tomto kontextu upozorňuje Chalupa, když poukazuje na skutečnost, že v případě postižných dlužníků by bylo případnější mluvit spíše o ručení, neboť jejich zavázanost je podmíněna tím, že přímý dlužník při splatnosti platit odmítne, popřípadě nastane jiná v zákoně předvídaná skutečnost, která úhradu ze strany přímého dlužníka vylučuje. Více viz CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný*

Zákon v citovaném ustanovení hovoří též o solidární závaznosti těch, kteří se za zaplacení směnky zaručili, a to buď výslovnou doložkou „jako rukojmí“, případně jinou doložkou stejného významu nebo pouhým vyhotovením svého podpisu na líci směnky, tzv. holým avalem. Samotné směnečné rukojemství je pak od obecněprávního ručení, ať už dle občanského zákoníku či dle obchodního zákoníku, odlišné zejména zásadním oslabením dvou základních vlastností, které jsou obecněprávnímu ručení vždy vlastní, a to oslabením akcesority, kdy akcesorita v materiálním smyslu absentuje zcela, a subsidiarity rukojemského závazku.⁹¹

Existence závazku směnečného rukojmího tedy není, vyjma formální neplatnosti podpisu avaláta, jakkoli závislá na existenci závazku toho, za nějž se avalista zaručil, tento ani nikdy nemusel platně vůbec vzniknout, například podpis byl na směnce zfalšován. Stejně tak nemusí směnečný věřitel nejprve žádat úhradu po avalátovi, aby mohl směnečný peníz posléze vymáhat na avalistovi. Směnečné rukojemství tak, jak je upraveno v ust. Čl. I § 30 a násl. zákona směnečného a šekového, je, zejména vzhledem k obdobným institutům právního řádu, opět jasným projevem směnečné přísnosti.

III.1.1.4. Povinnost platit ještě před splatností

Povinnost směnečných dlužníků platit za určitých okolností směnku i předčasně (tj. před splatností) je upravena v ustanovení Čl. I § 43 odst. 2, které se na základě ustanovení Čl. I § 77 odst. 1 zákona směnečného a šekového uplatní i pro směnku vlastní. V zásadě se jedná o situace, kdy je již před splatností zřejmé a zpravidla i osvědčené, že směnečník, akceptant a případně výstavce směnky, tedy ve většině případů přímí směneční dlužníci, platit nebudou. Tato situace dle zákona směnečného a šekového nastává, pokud:

- směnečník zcela nebo zčásti odepře přijetí směnky cizí,
- směnečník či výstavce směnky vlastní se ocitne v úpadku,

a šekový: Komentář: 1. část: Směnky. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 335 a násl.

⁹¹ SADECKÝ, Lukáš. Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty). *Právní rozhledy*. 2010, č. 12, s. 424 - 428.

- je zamítnut insolvenční návrh na směnečníka nebo na výstavce směnky vlastní z důvodu nedostatku majetku,
- směnečník nebo výstavce směnky vlastní zastavili své platby,
- byl-li bezvýsledně veden výkon rozhodnutí nebo exekuce na majetek směnečníka nebo výstavce vlastní směnky,
- ohledně majetku výstavce cizí směnky, který zakázal její předložení k přijetí, bylo vydáno rozhodnutí o úpadku nebo o zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku.

Nastane-li některá z výše uvedených situací, může majitel směnky vykonat postih proti indosantům, výstavci směnky cizí a jiným osobám směnečně zavázaným. V případech rozhodnutí o úpadku či o zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku směnečníka, výstavce směnky vlastní a výstavce směnky cizí, který zakázal její předložení k přijetí, není majitel směnky povinen směnku protestovat a k výkonu práva postihu postačí předložit příslušná soudní rozhodnutí.⁹²

III.1.1.5. Zachovací úkony

Silné postavení majitele směnky spočívající v pluralitě směnečných dlužníků, když řady zavázaných osob rozšiřují i indosanti a výstavce směnky cizí, případně jejich avalisté, zákon směnečný a šekový podmiňuje bezpodmínečným splněním všech stanovených povinností směnečného věřitele, které se týkají předložení směnky k přijetí a placení a zjištění skutečnosti, že směnka přijata nebo zaplacená nebyla. Pokud věřitel své zákonné povinnosti nesplní, dochází ke ztrátě práv vůči všem nepřímým, neboli postihovým či regresním, dlužníkům.

Tak ustanovení Čl. I § 53 odst. 1 zákona směnečného a šekového praví, že zmeškáním lhůt stanovených:

- k předložení směnky na viděnou nebo na určitý čas po viděné,⁹³
- k protestaci pro nepřijetí nebo pro neplacení,⁹⁴

⁹² Viz ustanovení Čl. I § 44 odst. 6 zákona směnečného a šekového.

⁹³ Vistasměnka musí být dle Čl. I § 34 odst. 1 zákona směnečného a šekového předložena k placení do jednoho roku od data vystavení. Lhůtní vistasměnku je dle Čl. I § 23 odst. 1 téhož zákona nutné do jednoho roku od data vystavení předložit k přijetí.

- k předložení směnky k placení při doložce "bez útrat",⁹⁵

ztrácí majitel svá práva proti indosantům, výstavci a všem ostatním osobám směnečně zavázaným vyjma příjemce.

K uvedenému ustanovení je potřeba uvést dvě skutečnosti, které zejména v oblasti laické praxe působí problémy. Za prvé je zde nutné toto ustanovení interpretovat v souvislosti s ustanovením Čl. I § 32 odst. 1 zákona, který uvádí, že avalista je zavázán jako ten, za koho se zaručil. To znamená, že v případě, že se avalista zaručil za příjemce směnky cizí, pak nedochází ke ztrátě postihu ani proti tomuto rukojmímu, neboť stejně jako avalát i on je přímým směnečným dlužníkem.

Další skutečností, kterou je potřeba mít na paměti, je nutnost uvedené ustanovení v případě směnky vlastní vykládat také ve smyslu ustanovení Čl. I § 77 odst. 1 zákona směnečného a šekového. O jakékoli ztrátě postihu vůči výstavci směnky vlastní, popř. vůči jeho rukojmímu, pak, vzhledem k tomu, že se jedná o dlužníky přímé, nemůže být řeč.

Ustanovení Čl. I § 53 odst. 1 zákona však není vyčerpávajícím výčtem situací, kdy dochází ke ztrátě postihových práv. Další takové okolnosti jsou napříč článkem I. zákona směnečného a šekového uvedeny ještě v ustanovení § 25, a to ohledně opomenutí protestace nedatování přijetí u lhůtní vistasměnky, a v některých ustanoveních týkajících se směnečné intervence.⁹⁶

⁹⁴ Dle ustanovení Čl. I § 44 odst. 2 zákona směnečného a šekového musí být protest pro nepřijetí učiněn ve lhůtách určených pro předložení směnky k přijetí, což ve smyslu Čl. I § 21 zákona znamená, že směnku lze z tohoto důvodu protestovat do splatnosti, a pokud byla předložena až poslední den lhůty, tak ještě den poté. Protest pro neplacení je pak dle Čl. I § 44 odst. 3 zákona nutné provést v některý ze dvou pracovních dní následujících po dni splatnosti, a to s výjimkou vistasměnky, kterou je nutné protestovat do roka od data vystavení a byla-li předložena poslední den lhůty, pak ještě den následující.

⁹⁵ Při doložce „bez útrat“ upravené v Čl. I § 46 zákona je majitel zproštěn povinnosti provedení jakýchkoli protestních úkonů, a to aniž by mu zaniklo právo postihu. Je tedy povinen směnku toliko řádně předložit.

⁹⁶ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 407 a násl.

III.1.1.6. Směnečné promlčení

Zákon směnečný a šekový konstruuje ve svém ustanovení Čl. I § 70 tři různě dlouhé promlčecí lhůty⁹⁷, a to v závislosti na postavení osoby směnečného dlužníka, vůči kterému promlčecí lhůta běží. I toto ustanovení je však třeba důsledně interpretovat v souvislosti s ustanovením Čl. I § 77 odst. 1 zákona, který stanoví použití úpravy promlčení cizí směnky i pro směnku vlastní.

Nejdelší promlčecí doba je dána pro nároky proti příjemci směnky cizí a proti výstavci směnky vlastní, a to tři roky ode dne splatnosti směnky. Promlčecí doba v trvání jednoho roku je stanovena pro nároky majitele směnky proti indosantům a výstavci směnky cizí, když tato počíná běžet od data včas učiněného protestu, popř. od data splatnosti při doložce „bez protestu“. Poslední a nejkratší promlčecí dobou je pak šestiměsíční lhůta pro uplatnění nároků indosantů proti ostatním indosantům a výstavci směnky cizí. Promlčení se zde počítá ode dne, kdy indosant směnku vyplatil, nebo ode dne, kdy byl proti němu nárok uplatněn soudně. Ohledně promlčení proti směnečným rukojmím je třeba i zde vycházet z ustanovení Čl. I § 32 odst. 1 zákona směnečného a šekového, který stanoví stejné právní postavení avala jako avaláta. Režim promlčecí lhůty tak bude u avalistů v zásadě odvislý od skutečnosti, zda převzali záruku za dlužníka přímého, či postihového.

Určitý výkladový problém může vzniknout v případě nepředložení vistasměnky k placení, kdy by se dalo uvažovat, že, jelikož tato není vlastně splatná, promlčecí doba běžet nezačne. Tento závěr nemůže být samozřejmě akceptován, neboť by vedl k vnesení značné nejistoty do právních vztahů založených vistasměnkou. Z tohoto důvodu vzala doktrína za své navázání počátku promlčecí doby na konec prezentační lhůty uvedené v ustanovení Čl. I § 34 odst. 1, věta druhá, zákona směnečného a šekového, která je stanovena na jeden rok od data vystavení.⁹⁸

⁹⁷ Chalupa v této souvislosti hovoří o třech různých typech promlčovaných práv, a to 1. přímá směnečná práva, 2. prvopostihová směnečná práva a 3. směnečná práva dalšího postihu. Více viz CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 496 a násl.

⁹⁸ CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2. Str. 498 a násl.

Z délky výše uvedených lhůt je zřejmé, že jisté aspekty směnečné přisnosti se odrážejí pouze v promlčení vůči dlužníkům nepřímým, když vůči dlužníkům přímým je délka promlčecí lhůty totožná s obecnou promlčecí lhůtou ve vztazích obecněprávních.⁹⁹ Jakési násobení zavázaných subjektů, které je směnce vlastní, tak směnečné právo podmiňuje zvýšenou mírou dbalosti na straně směnečného věřitele, který musí svá postihová práva realizovat v podstatně zkrácených lhůtách.

Směnečná přisnost však byla často zmiňována v odborných debatách ohledně vlastní povahy směnečného promlčení, které se vedly zejména koncem dvacátého století a prvních několik málo let jednadvacátého století. Někteří autoři totiž na základě dřívější literatury¹⁰⁰ a z textace ustanovení Čl. I § 89 zákona směnečného a šekového, který upravuje tzv. směnečné obohacení a v němž se opakovaně hovoří o zániku směnečného závazku v důsledku promlčení, dovozovali, že na promlčení ve směnečněprávních vztazích je nutno nahlížet jako na prekluzi. Tak například Příbyl doslova uvádí, že „*promlčené směnečné závazky nelze po uplynutí promlčecí doby plnit, a to ani dobrovolně, a že v případném sporu je soud povinen k promlčení směnečných práv přihlížet z povinnosti úřední, nikoli jen na základě vznesené námitky promlčení.*“¹⁰¹ Závěry o povaze směnečného promlčení jakožto prekluze pak nastínili i Fejta a Grulich, kteří závěrem svého pojednání uvedli: „*Směnečné promlčení znamenající skutečný zánik práva vyplývajícího ze směnky je dle našeho soudu jen dalším projevem tzv. směnečné přisnosti (rigor cambialis) ...*“¹⁰²

Názorům zmíněným výše pak odpůrci koncepce směnečného promlčení jakožto prekluze oponovali v zásadě dvěma argumenty. Za prvé poukazovali na skutečnost, že ohledně této problematiky nelze dogmaticky vycházet z dřívější literatury, neboť

⁹⁹ Viz ustanovení § 101 občanského zákoníku.

¹⁰⁰ Rouček, F. Československý zákon směnečný, Praha 1928, s. 316 a 347; týž, Jednotný směnečný řád, Praha 1941, s. 328 a 356; Hermann-Otavský, K. Československé právo směnečné, Praha 1930, s. 137; Švamberg, G. Naše jednotné směnečné právo, Praha 1941, s. 184; týž, Československé právo směnečné a šekové, Praha 1947, s. 172. Převzatý odkaz z KOVAŘÍK, Zdeněk. Důsledky promlčení směnečných závazků. *Právní rozhledy*. 2001, č. 9, s. 414-420.

¹⁰¹ PŘIBYL, Zdeněk. *Směnečné právo*. Praha : Karolinum, 1994, 77 s. ISBN 80-7066-932-2. Str. 76 a násl.

¹⁰² FEJTA, Jaroslav; GRULICH, Tomáš. Promlčení směnečných práv a praktická aplikace § 334 obchodního zákoníku. *Právní rozhledy*. 2001, č. 4, s. 156-160.

do roku 1950 bylo v československém právním řádu promlčení vskutku upraveno jako zánik závazku, přičemž se ale faktické dopady v zásadě nelišily od dopadů současných, neboť v ustanovení § 1432 Obecného zákoníku občanského z roku 1811 bylo stanoveno, že plnění nedluhu z titulu promlčeného závazku nelze požadovat zpět jakožto bezdůvodné obohacení, a v ustanovení § 1501 téhož zákona se uvádělo, že k zániku práva v důsledku promlčení soud přihlédne pouze k námitce dlužníka.¹⁰³ Byť tedy bylo promlčení konstruováno jakožto zánik práva, tak faktické účinky se rovnaly pouhému jeho oslabení tak, jak je promlčení pojímáno v současné právní úpravě.¹⁰⁴ Povaha směnečného promlčení tedy i tehdy byla totožná s povahou promlčení obecněprávního, tudíž je naopak logické, aby se v případě změny úpravy obecněprávního promlčení toto promítlo i do výkladu směnečných vztahů.

Druhým argumentem pak bylo poukázání na systematické zařazení ustanovení Čl. I § 89 zákona směnečného a šekového. Toto ustanovení se totiž nenachází v části zákona pojednávající o promlčení, nýbrž stojí zcela samostatně a upravuje marginální problematiku tzv. směnečného obohacení, které je jako institut známé v zásadě toliko v německo-rakouské směnečné oblasti a jehož zákonné zachycení je umožněno pouhou výhradou k ženevským úmluvám.¹⁰⁵ Význam přisuzovaný tomuto ustanovení tak absolutně neodpovídá ani jeho systematickému zařazení a ani jeho primárnímu předmětu regulace. K tomuto závěru musíme nepochybně dojít také při použití běžných výkladových metod, kdy je výklad jazykový korigován výkladem systematickým, historickým a teleologickým. Dle mého názoru se jedná o obdobnou redakční nepřesnost jako v případě ustanovení Čl. I § 37 odst. 4 zákona směnečného a šekového, ze kterého v případě izolovaného jazykového výkladu vyplývá dispozitivnost všech ustanovení v rámci článku I. zákona obsahujícího základní právní úpravu směnky. Uvedené ustanovení totiž zní: „*Ustanovení tohoto článku nelze užít, vyplývá-li z doložky na směnce nebo z jinakých údajů na ní, že tu byl úmysl věc upravit odchylně.*“ Opět

¹⁰³ Přímo v souvislosti s uplatněním promlčené směnečné pohledávky viz ŠIKL, Heřman. Soustavné výklady na právo směnečné. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1927. 343 s. Str. 266 a násl.

¹⁰⁴ KOVARÍK, Zdeněk. Důsledky promlčení směnečných závazků. *Právní rozhledy*. 2001, č. 9, s. 414-420.

¹⁰⁵ KRPATA, Pavel. Promlčení směnečných práv a praktická aplikace § 334 obchodního zákoníku. *Právní rozhledy*. 2001, č. 11, s. 551-553.

i díky nesystematičnosti (mimo jiné) takového dalekosáhlého ustanovení nelze než dospět k závěru, že se zákonodárce pouze dopustil chyby při převodu jednotlivých článků Jednotného směnečného zákona do paragrafů zákona směnečného a šekového a že připuštění odchýlení se od znění zákona není generální v rámci celého článku I., nýbrž se týká jen úzce vymezené oblasti upravené ustanovením § 37.

Stejně jako Kovařík¹⁰⁶ jsem na základě výše uvedených argumentů toho názoru, že povaha směnečného promlčení se řídí povahou promlčení obecněprávního, tj. za stávajícího stavu právní úpravy promlčením, směnečný závazek nezaniká, toliko dochází k jeho oslabení o složku nároku. K tomuto závěru nakonec dospěl také Nejvyšší soud České republiky¹⁰⁷, který tak dal zcela za pravdu odpůrcům speciálního režimu promlčení ve směnečných vztazích a judikoval, že promlčením k zániku směnečného závazku nedochází.

III.1.2. Formální směnečná přísnost a její projevy

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, tak jako specifické a reprezentativní projevy formální směnečné přísnosti Švamberg uvádí existenci zvláštního rozkazního směnečného řízení, soustředění obran proti směnečnému platebnímu rozkazu a krátké lhůty pro plnění směnečných závazků a pro podání opravných prostředků, přičemž toto vše „zračí se v tom, že věřitel mocí směnky daleko snáze a rychleji se domůže svého práva než jiný věřitel.“¹⁰⁸ Zároveň ale Švamberg nezapomíná upozornit, že obecné pojmání směnky jako zajištění není pojmově namístě, neboť tato zaplacení nezajišťuje, jen usnadňuje jeho případné vymáhání.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Viz KOVAŘÍK, Zdeněk. Důsledky promlčení směnečných závazků. *Právní rozhledy*. 2001, č. 9, s. 414-420. Zde se Kovařík názorově rozchází s Krpátou, když tvrdí, že směnečným závazkům dle ženevských úmluv není vlastní ani promlčení jako zánik práva ani promlčení jako jeho pouhé oslabení. Krpata se oproti tomu domnívá, že povaha promlčení jako pouhého oslabení práva sama o sobě z ženevských předloh vyplývá. Více viz KRPATA, Pavel. Promlčení směnečných práv a praktická aplikace § 334 obchodního zákoníku. *Právní rozhledy*. 2001, č. 11, s. 551-553.

¹⁰⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. listopadu 2008, sp.zn. 29 Cdo 2988/2007, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 101/2009.

¹⁰⁸ ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha : Palásek a Kraus, 1947. 295 s. Str. 16 a násl.

¹⁰⁹ Tamtéž.

V našem právním řádu je zvláštní směnečné řízení upraveno v ustanovení § 175 občanského soudního řádu, ve kterém jsou obsaženy veškeré odchylky procesního postupu oproti běžnému spornému řízení, které lze zcela oprávněně nazvat shrnujícím označením formální směnečné přisnosti.

III.1.2.1. Zvláštní rozkazní směnečné řízení

Specifikum směnečného rozkazního řízení oproti klasickému rozkaznímu řízení spočívá zejména v jeho zásadním významu pro konečné rozhodnutí věci. Pokud je v klasickém rozkazním řízení proti platebnímu rozkazu podán žalovaným odpor, pak bez dalšího dochází ke zrušení platebního rozkazu, a to ve smyslu jeho celkové eliminace, jelikož tímto jeho úloha v řízení zcela končí a nemá žádného dalšího významu na procesní postavení sporných stran.¹¹⁰ Směnečný platební rozkaz oproti tomu trvá i po podání opravného prostředku, kterým jsou tzv. námitky, a dochází toliko k odsunu jeho právní moci. Zatímco je tedy po podání odporu proti klasickému platebnímu rozkazu pokračováno v řízení o žalobcem uplatněném nároku, tak po podání odůvodněných námitek se předmětem dalšího, tzv. námitkového řízení, nestává oprávněnost žalobcem uplatněné směnečné pohledávky, nýbrž oprávněnost žalovaným vznesených obran proti povinnosti tuto směnečnou pohledávku uhradit, když výsledkem tohoto řízení je pak rozhodnutí soudu o tom, zda směnečný platební rozkaz zrušuje, či jej ponechává v platnosti.

V důsledku uvedeného vymezení předmětu námitkového řízení dochází tedy k přesunu povinnosti i břemene tvrzení a povinnosti i břemene důkazního z žalobce, který již svůj nárok dostatečně osvědčil předložením originálu směnečné listiny, o jejíž pravosti není důvodu pochybovat, na žalovaného, který musí uvést důvody, pro které se domnívá, že ze směnky zavázán není, a tyto hodnověrně podepřít důkazními návrhy.

Právě výše uvedené je základním kamenem formální směnečné přisnosti a procesněprávním odrazem nespornosti a abstraktnosti směnečných závazků, kdy by k úspěšnému vedení sporu mělo žalobci plně dostačovat již pouhé majitelství směnky, kterou s návrhem na vydání směnečného platebního rozkazu předloží směnečnému

¹¹⁰ Viz ustanovení § 174 odst. 2 občanského soudního řádu.

soudu. Veškerá další procesní aktivita by pak měla být již vyvíjena jen ze strany žalovaného, samozřejmě s výjimkou aktivity žalobce vynaložené ke zpochybnění žalovaným vznesených obran, které by bez dalšího procesního postupu žalobce mohly znamenat žalobcův neúspěch ve věci. K takovým tvrzením a následně i důkazním návrhům je pak nositelem příslušného procesního břemene pochopitelně žalobce.

Výše uvedené závěry, které jsou dle mého názoru správné, a které byly taktéž konstantně zastávány jak v judikatuře¹¹¹, tak směnečnou teorií¹¹², zcela zásadním způsobem zpochybnil Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí ze dne 21. prosince 2009, sp.zn. 29 Cdo 3478/2007, které se zabývá otázkou postavení účastníků a rozložení procesních břemen v rámci námitkového řízení, a to ve spojitosti se vznesením námitky nepravosti podpisu výstavce směnky. Nejvyšší soud ČR totiž judikoval, že „*popře-li žalovaný ve sporu o zaplacení vlastní směnky její pravost, leží důkazní břemeno ohledně pravosti směnky (pravosti podpisu žalovaného na směnce) na žalobci, který směnku k důkazu předložil, a který ze skutečností v ní uvedených vyvozuje žalobou uplatněný nárok.*“

Toto rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR lze skutečně s určitou mírou nadsázky označit za „senzaci“, o čemž svědčí i neskrývané překvapení odborné veřejnosti.¹¹³ Dokonce ani předchozí rozhodovací praxe samotného Nejvyššího soudu ČR nikdy neřešila tuto otázku tak, jak ji Nejvyšší soud vyřešil nyní.¹¹⁴

Závěr prvoinstančního a odvolacího soudu, že s ohledem na speciální procesní úpravu směnečného rozkazního řízení žalobce unesl své důkazní břemeno ohledně pravosti podpisu na směnce již tím, že předložil v prvopisu směnku, o jejíž pravosti není

¹¹¹ Viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 13. ledna 2006, sp.zn. 12 Cmo 233/2005, uveřejněné v časopise *Obchodní právo*, 2006, č. 5, str. 21 a násl.

¹¹² Viz např. KOVAŘÍK, Zdeněk. *Směnka a šek v České republice*. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6. Str. 471.

¹¹³ KOVAŘÍK, Zdeněk. K dokazování o pravosti podpisu směnky. *Právní rozhledy*. 2010, č. 8, s. 267 - 272. Dále např. LASÁK, Jan. K důkaznímu břemenu ohledně pravosti podpisu na směnce. *Právní fórum*. 2010, č. 5, s. 229 - 234.

¹¹⁴ V této souvislosti pak Lasák odkazuje na dvě rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, a to na rozhodnutí ze dne 20. března 2007, sp.zn. 29 Odo 1102/2005, a na rozhodnutí ze dne 27. března 2008, sp.zn. 29 Odo 818/2006. Více viz LASÁK, Jan. K důkaznímu břemenu ohledně pravosti podpisu na směnce. *Právní fórum*. 2010, č. 5, s. 229 - 234.

důvodu pochybovat, a soud vydal k jeho návrhu směnečný platební rozkaz, Nejvyšší soud ČR kategoricky odmítl a k tomuto doslova uvedl: „*Úprava zkráceného směnečného řízení provedená v ustanovení § 175 o.s.ř. z tohoto pohledu (tj. z hlediska pravidel určujících rozsah a nositele důkazního břemene ve sporu o zaplacení směnky) žádnou odchylku nestanoví, když nepřisuzuje směnce jinou důkazní sílu než kterékoliv jiné soukromé listině, nezakládá právní domněnku její pravosti, ani neumožňuje, aby důkazní břemeno v průběhu řízení „přešlo“ ze žalobce na žalovaného jen proto, že ve věci byl vydán směnečný platební rozkaz, tedy jinými slovy, že věc byla projednána a rozhodnuta (na místo sporného řízení) ve zkráceném rozkazním směnečném řízení ...“*

Nejvyšší soud ČR tak zcela mimo jiné jasně judikoval, že při posuzování rozložení důkazního břemene není mezi směnkou a jinou soukromou listinou žádný rozdíl. I pro směnku tedy platí, že pravost této soukromé listiny prokazuje ten, kdo ze skutečností v ní uvedených vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky. Jak bylo již konstatováno výše, tak uvedený závěr byl pro směnečnou teorii i praxi překvapením. Nejhlasitějším kritikem pak byl zcela jistě Kovařík, který se k rozhodnutí podrobně vyjádřil v odborném tisku¹¹⁵ a jehož závěrům se budu ještě věnovat níže. Ač určité překvapení nad rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR neskrýval ani Lasák, tak tento autor se se závěry Nejvyššího soudu jako s věcně správnými ztotožnil s tvrzením, že naopak dosavadní praxe byla nesprávná.¹¹⁶ Také argumentaci tohoto autora bude věnována pozornost níže, a to zejména vzhledem ke skutečnosti, že některé jeho závěry lze dle mého názoru považovat při nejmenším za diskutabilní.

Ve své reakci na řešené rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR Kovařík identifikoval dvě sporné otázky, na které Nejvyšší soud ČR musel odpovědět, přičemž první se týká důkazního břemene ohledně pravosti směnky obecně a druhá se týká postavení účastníků v námitkovém řízení. Rozřešení první otázky Nejvyšším soudem ČR Kovařík pak považuje za možné, byť nepraktické. Řešení druhé otázky však již považuje za zcela chybné.

¹¹⁵ KOVAŘÍK, Zdeněk. K dokazování o pravosti podpisu směnky. *Právní rozhledy*. 2010, č. 8, s. 267 - 272.

¹¹⁶ LASÁK, Jan. K důkaznímu břemenu ohledně pravosti podpisu na směnce. *Právní fórum*. 2010, č. 5, s. 229 - 234.

K otázce důkazního břemene ohledně pravosti směnky Kovařík uvádí, že ohledně soukromých listin je sice obecně uznáváno, že důkaz leží na tom, kdo pro sebe ze soukromé listiny vyvozuje příznivé následky, ale že právo samo o tomto problému mlčí a že se tedy jedná pouze o výklad. „*Proto není adekvátním důvodem pro stanovisko dovolacího soudu okolnost, že právo o směnkách, popř. o skripturách vůbec, z tohoto hlediska nehovoří. To je sice pravda, ale pravdou také je, že neupravuje ani nakládání s jinými soukromými listinami. Jsou-li dokazování jimi a důsledky s tím spojené vázány jen na výklad, nic nebrání ani tomu, aby bylo výkladem zaujato jiné stanovisko, pokud jde o dokonalé cenné papíry v listinné podobě, je-li to potřebné.*“¹¹⁷ V této souvislosti Kovařík poukazuje na oběžnou funkci směnky, kdy tato se pravidelně vzdaluje původním účastníkům směnečného vztahu. V závěrech rozhodnutí dovolacího soudu Kovařík pak sleduje ohrožení hladkého fungování trhu s dokonalými cennými papíry. Není totiž pravidelně žádného prostředku, jak by si v rámci obchodní transakce nabyvatel dokonalého cenného papíru mohl ověřit, zda tento je skutečně vydán osobou v něm uvedenou a že se nejedná o podvrh.

Svérázně se s tímto problémem vypořádává Lasák, když uvádí, že „*pro remitenta není (nemusí být) nikterak nákladné opatřit si již při vyhotovování směnky důkazy o tom, že směnečný dlužník směnku podepsal. Může se tak například stát za přítomnosti dalších osob, které podpis dotčené směnky potvrdí, popřípadě připadá do úvahy možnost pořídit fotografii směnečného dlužníka, jak příslušnou směnku podepisuje.*“¹¹⁸ Tuto argumentaci Lasáka považuji ale za nepřipadnou, neboť problém nastíněný Kovaříkem vůbec neřeší. Je jen těžko představitelné, že při obchodování směnkami by se předávaly seznamy osob majících případně pravost směnky dosvědčit, popř. dokonce fotografie podepisujícího se směnečného dlužníka. Nabyvatel směnky přece nikdy nemůže mít jistotu, že osoby označené za svědky jimi skutečně také jsou, stejně tak nemůže rozpoznat, zda osoba na fotografii je skutečně oním směnečným dlužníkem. Lasák tak vlastně sám nechtěně poukázal na skutečnou nepraktičnost závěrů Nejvyššího soudu ČR, který při svém rozhodování nevezal vůbec v úvahu praktické využití směnky.

¹¹⁷ KOVAŘÍK, Zdeněk. K dokazování o pravosti podpisu směnky. *Právní rozhledy*. 2010, č. 8, s. 267 - 272.

¹¹⁸ LASÁK, Jan. K důkaznímu břemenu ohledně pravosti podpisu na směnce. *Právní fórum*. 2010, č. 5, s. 229 - 234.

Otázku týkající se postavení účastníků v námitkovém řízení pak Nejvyšší soud ČR rozřešil podle Kovaříka zcela chybně, neboť pokud by se absolutizovalo řešení Nejvyššího soudu, pak by to znamenalo, že žalovanému postačí o jisté otázce pouze vyjádřit více či méně odůvodněnou pochybnost a o této by pak musel dokazovat žalobce. Dovolací soud ve svém rozhodnutí tedy nastolil jakousi dualitu námitek, kdy o některých má dokazovat žalovaný a o jiných žalobce. Kdyby byl přijat závěr dovolacího soudu o rozložení důkazního břemene ohledně tvrzení nepravosti podpisu na směnce, proč by tento pak také nemohl platit u námítky nevážnosti či nesvobodnosti podpisu, popř. u námítky, že podpis byl učiněn v omylu?¹¹⁹

Jak vyplývá z výše uvedeného, tak rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR v této věci zcela neguje jednu ze základních procesních charakteristik směnky, která velkou měrou reprezentuje institut formální směnečné přísnosti, čímž doslova ohrožuje samu podstatu směnky a jejího fungování v platebním styku. Až čas ukáže, nakolik bude toto rozhodnutí ve směnečné teorii a zejména soudní praxi respektováno. Nejvyšší soud ČR svou současnou rozhodovací činností však na svých závěrech zatím trvá a vzhledem k počtu tomuto závěru odpovídajících rozhodnutí Nejvyššího soudu se obávám, že ochotu k přehodnocení svého stanoviska bude hledat jen velmi těžce.¹²⁰

III.1.2.2. Soustředění obran proti směnečnému platebnímu rozkazu

Dalším charakteristickým rysem pro směnečné rozkazní řízení je důsledná koncentrace námitkových tvrzení. Dle ustanovení § 175 odst. 1 občanského soudního řádu je žalovaný ve svých námitkách, které je nutné učinit do tří dní od doručení¹²¹

¹¹⁹ KOVAŘÍK, Zdeněk. K dokazování o pravosti podpisu směnky. *Právní rozhledy*. 2010, č. 8, s. 267 - 272.

¹²⁰ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2010, sp.zn. 29 Cdo 1623/2009, ze dne 27. dubna 2011, sp.zn. 29 Cdo 1164/2010, ze dne 31. května 2011, sp.zn. 29 Cdo 1294/2010, ze dne 17. srpna 2011, sp.zn. 29 Cdo 4674/2010, a ze dne 26. října 2011, sp.zn. 29 Cdo 2947/2011.

¹²¹ Přísnější režim směnečného rozkazního řízení oproti klasickému rozkaznímu řízení je podpořen i skutečností, že v případě klasického platebního rozkazu je dle ustanovení § 173 odst. 1 občanského soudního řádu náhradní doručení vyloučeno. U směnečného platebního rozkazu je náhradní doručení přípustné. Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. června 1999, sp.zn. 20 Cdo 419/1999, publ. ve zkráceném znění: KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury: Směnečná judikatura*. 4., aktualizované

směnečného platebního rozkazu, povinen uvést vše, co proti platebnímu rozkazu namítá. K námitkám vzneseným později již nelze přihlížet (viz odst. 4 téhož ustanovení) a námitky, které nebudou obsahovat odůvodnění, soud odmítne (viz odst. 3 téhož ustanovení).

Zákon tak pro směnečné řízení upravuje speciální režim koncentrace, která nastává již v rámci písemného podání námitek a nedochází k ní až v rámci první interakce mezi účastníky a soudem, ať už se jedná o přípravné jednání či první jednání ve věci, která ohraničují koncentraci v rámci klasického sporného řízení.¹²² Oproti klasickému spornému řízení však zákon konstruuje koncentraci toliko jako koncentraci tvrzení, ohledně důkazních návrhů se tak uplatní koncentrace dle ustanovení § 119a občanského soudního řádu, která je navázána na vyhlášení rozhodnutí ve věci soudem prvního stupně.

III.1.2.3. Krátké lhůty pro plnění směnečných závazků a pro podání opravných prostředků

Vydá-li soud k návrhu žalobce směnečný platební rozkaz, pak v něm žalovanému uloží, aby „do tří dnů zaplatil požadovanou částku a náklady řízení nebo aby v téže lhůtě podal námitky, v nichž musí uvést vše, co proti platebnímu rozkazu namítá.“¹²³ Doručením směnečného platebního rozkazu se tak směnečný dlužník ocitá v nezáviděníhodné situaci. Nejenže má pouhé tři dny na svou procesní reakci, ale v těchto třech dnech musí svou obranu postavit tak, aby byla již v této prvotní podobě natolik kvalifikovaná, aby byla způsobilá případný neoprávněný nárok žalobce odrazit.

Třídenní lhůta pro podání odůvodněných námitek je zcela objektivně velmi přísná a značnou měrou procesně znevýhodňuje stranu žalovanou. Na druhou stranu je velmi efektivním prostředkem k dosažení vykonatelného exekučního titulu, čímž výrazně přispívá k zajištění kontinuity směnečného styku. Pokud dlužník ve stanovené lhůtě odůvodněné námitky podá, pak, i přes některé odlišnosti zejména před soudem prvního

a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, 190 s. ISBN 978-80-7357-530-4. Str. 143 a násl.

¹²² Viz ustanovení § 118b odst. 1 občanského soudního řádu.

¹²³ Viz ustanovení § 175 odst. 1 občanského soudního řádu.

stupně, probíhá řízení ve standardních lhůtách a směnka zde již v zásadě žádné další procesní výhody nepřináší. Dá se říci, že kritickými jsou právě ty tři dny od doručení směnečného platebního rozkazu.

Třídenní lhůta pro podání námitek bývá někdy v odborné literatuře kritizována jako přežitek, který nereflektuje vývoj společenské situace v posledních desetiletích. Problematika je pak akcentována zejména při využívání směnek při spotřebitelském financování. Například Hruďa¹²⁴ komparuje českou právní úpravu s právní úpravou některých dalších států, konkrétně s úpravou rakouskou, německou a francouzskou. Jelikož naše úprava má společné kořeny s úpravou rakouskou, je zajímavým faktem, že v Rakousku byla původně třídenní lhůta k podání námitek v roce 1979 prodloužena na čtrnáct dní, a to právě v souvislosti s přijetím zákona o ochraně spotřebitelů.¹²⁵ Právní úprava civilního procesu v Německu a Francii je pak natolik rozdílná v samotných základních principech, že se domnívám, že komparace je spíše zavádějící. Třídenní lhůta k podání námitek je však i nadále zakotvena například ve Slovenské republice.¹²⁶

Lhůta tří dnů se ovšem v některých situacích může zdát nepřiměřeně přísná i pro samotné zaplacení směnečného peníze. Jde zejména o situace, kdy doručením směnečného platebního rozkazu byla směnka dlužníku poprvé „předložena“ k placení.¹²⁷ V případě přímých dlužníků totiž není směnečný věřitel žádným způsobem sankcionován za nesplnění prezentační povinnosti v zákonných lhůtách. Dlužník tak musí na takto prvně prezentovanou směnku uhradit směnečný peníz v celé výši ve velmi krátké lhůtě bez jakéhokoli předešlého upozornění. Pouze tak se může následně vyhnout

¹²⁴ HRUDA, Ondřej. Třídenní lhůta k podání směnečných námitek - neobvykle tvrdý přežitek. *Obchodněprávní revue*. 2011, č. 8, s. 234 - 238.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Viz ustanovení § 175 odst. 1 zákona č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok.

¹²⁷ K tomuto viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. prosince 2001, sp.zn. 29 Cdo 1937/2000, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, 2002, č. 2, str. 156 a násl.: „Právní následky předložení směnky k placení vůči přímému směnečnému dlužníkovi nastávají i doručením směnečného platebního rozkazu se stejnopisem směnečné žaloby tomuto dlužníku.“

povinnosti hradit společně se směnečným závazkem náklady soudního řízení, směnečný úrok a směnečnou odměnu.¹²⁸

I přes výše uvedené se domnívám, že současná právní úprava své opodstatnění má. Pokud je potřeba zajistit fungování směnečného styku a jeho bezpečnost, je bohužel nutné v některých případech stanovit pravidla, která k tomuto cíli směřují, byť na úkor některých účastníků směnečněprávních vztahů. Plně se tak ztotožňuji se závěrem Ústavního soudu ČR, že „v případě vystavení směnky účastníci vztahu dopředu znají právní úpravu rozkazního řízení a tedy také případné následky v podobě možnosti náhradního doručení nebo lhůty pro podání námitek.“¹²⁹ Ústavní soud tak dle mého názoru v tomto svém rozhodnutí ve vztahu ke směnkám akcentoval právní zásady *vigilantibus iuris* a *ignorantia legis non excusat* a postavil se proti hypertrofii zásady ochrany tzv. slabší strany, dnes nejčastěji spotřebitele.

III.2. Směnečná přísnost dopadající na dlužníka nebo na věřitele

Závěrem této práce se zaměřím ještě na jedno možné dělení směnečné přísnosti, a to na směnečnou přísnost směřující proti směnečnému dlužníkovi a na směnečnou přísnost směřující proti směnečnému věřiteli. V literatuře se v zásadě lze setkat s názorem, že směnečná přísnost je zahrocena vůči oběma stranám směnečného vztahu, tj. proti směnečnému věřiteli i proti směnečnému dlužníkovi, vyšší měrou ovšem postihuje směnečného dlužníka.¹³⁰ Jedná se o logický důsledek funkce směnky jako takové. Směnka musí být vždy likvidní, jedině tak může dojít k naplnění její základní úlohy, tj. substituovat hotové peníze. Z tohoto důvodu dochází k výraznému posílení

¹²⁸ K tomu viz rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. ledna 2006, sp.zn. 7 Cmo 115/2005, uveřejněné v časopise Právní rozhledy, 2006, č. 23, str. 871 a násl.: „Nesplní-li majitel směnky povinnost předložit směnku přímému dlužníkovi k placení ve lhůtě dle čl. I. § 38 odst. 1 z.č. 191/1950 Sb. a k předložení dochází až okamžikem doručení směnečného platebního rozkazu spolu se směnečnou žalobou dlužníkovi, má to za následek, že dlužník není v prodlení s placením směnečného peníže a není povinen platit úroky, útraty a odměnu dle čl. I. § 48 odst. 1 bod 2 a 4 z.č. 191/1950 Sb., jen pokud splní povinnost uloženou směnečným platebním rozkazem a směnečný peníz ve stanovené třídní lhůtě zaplatí.“

¹²⁹ Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 14. července 2010, sp.zn. I. ÚS 1667/10.

¹³⁰ ŠVAMBERG, Gustav. *Československé právo směnečné a šekové*. Praha : Palásek a Kraus, 1947. 295 s. Str. 15.

postavení věřitele na úkor dlužníka mající za cíl likviditu směnky vždy efektivně zajistit, a to případně i v rámci soudního směnečného řízení.

Oproti některým autorům¹³¹ však zastávám názor, že zahrocení směnečné přísnosti proti osobě směnečného věřitele je omezeno v zásadě toliko co do relativně krátkých zachovacích a promlčecích lhůt. Jakékoli jiné aspekty směnečné přísnosti pak směřují větší měrou vždy vůči osobě směnečného dlužníka, a to včetně právní úpravy podstatných náležitostí směnky.

Striktně stanovená podoba směnky co do formálních náležitostí nemůže dle mého postihovat směnečného věřitele, neboť je to právě dlužník, kdo konstituuje směnku jako budoucí cenný papír a nabízí jí věřiteli z určitého hospodářského důvodu. Pokud by jí vystavená listina neměla náležitosti směnky, pak by jí jistě ani dbalý a bdělý věřitel nemohl přijmout a došlo by tím ke zmaření záměru dlužníka. Jestliže pak věřitel disponuje „směnkou“, která neobsahuje předepsané podstatné náležitosti a je z tohoto důvodu neplatná, nelze hovořit o směnečné přísnosti postihující směnečného věřitele, nýbrž pouze o nedbalosti věřitele při nabývání této listiny. De iure nemůžeme ani věřitele jako „směnečného“ nazývat, neboť tu směnky vůbec není. Směnečná přísnost vztahující se k podstatným náležitostem směnky tedy způsobuje pouze nemožnost, aby dlužník v důsledku vadného vyhotovení listiny disponoval platnou směnkou a vstoupil tak do jakýchkoli směnečných vztahů, přičemž by tento vstup byl zcela jistě honorován určitým protiplněním ze strany směnečného věřitele.

¹³¹ Viz např. CHALUPA, Radim. Směnečné obohacení. *Právní rádce*. 2009, č. 8, s. 20 - 30.

Závěr

V rámci této práce jsem velmi stručně pojednal o počátcích směnečného práva a jeho základní funkci, která následně byla determinantem vlastností směnky, které jí v mnohém odlišují od ostatních, byť obdobných, institutů upravených na jiných místech právního řádu. Právě pro tyto vlastnosti směřující vždy k efektivní směně směnky za peníze, a to i v rámci případného soudního řízení, došlo k rozšíření používání směnky do oblastí, kde již pro uplatnění jejích charakteristických vlastností není tak pádné zdůvodnění jako tomu je v případě jejího využívání k původnímu účelu, kterým byl přesun peněz z místa na místo bez samotné dispozice s peněžní hotovostí.

Při analýze pojmu směnečné přísnosti jsem pak došel k závěru, že tato je souhrnným označení těch charakteristik směnky a směnečného práva vůbec, které směnku odlišují od jakýchkoli obdobných institutů, jichž lze využít k podobným účelům. Směnečnou přísnost tedy nelze chápat jakožto svébytný a specifický právní princip s důsledky ve sféře interpretace směnečných skutečností a aplikace směnečných norem. K tomuto závěru jsem došel na základě zhodnocení argumentů následujících níže.

Pojem zásada směnečné přísnosti (v širším smyslu) tak, jak je využíván v současné právní praxi, můžeme rozdělit na dvě odlišná pojetí, která mají zcela zásadní význam při další práci se směnečně právními normami. Pojetí zásady směnečné přísnosti jako vlastnosti směnečného práva znamená chápání směnečné přísnosti jako zobecňující kategorie, která v sobě absorbuje veškeré vlastnosti směnečného práva vyznačující se určitou mírou „přísnosti“. V tomto pojetí je tedy směnečná přísnost kategorií popisnou, jejíž existenci musí její projevy vždy předcházet. Jako taková tedy zásada směnečné přísnosti vyplývá přímo ze zákona.

Při pojetí směnečné přísnosti jako zásady směnečného práva (v užším smyslu) by pak byl ve sféře výkladu a aplikace směnečných norem dán závazný korektiv, který by se musel uplatnit vždy, pokud by sám zákon nehovořil jinak. Při tomto pojetí by tedy směnečná přísnost měla zpřísnovat i již tak „přísná“ ustanovení směnečně právních předpisů, a to aniž by proto měla jakýkoli zákonný mandát. Stejně tak obsah této právní zásady by bylo velmi obtížné specifikovat, neboť je otázkou komu z účastníků směnečného vztahu v případě výkladového prostoru dát přednost. Výklad (přísně)

směřující k neplatnosti směnky vždy bude zvýhodňovat stranu ze směnky zavázanou, čímž se bude stavět na stranu dlužníka, a výklad (přísně) směřující k platnosti směnky je zase nevhodný z důvodu nutnosti jasnosti a určitosti směnečného prohlášení, které jsou předpokladem oběžné funkce směnky.

Byť jsem se vyjádřil pro pojetí směnečné přísnosti jako vlastnosti směnečného práva, dovolil jsem si v části této práce týkající se jednotlivých projevů směnečné přísnosti upozornit na některá soudní rozhodnutí, která dle mého názoru popírají směnečnou přísnost i jako samotnou vlastnost směnečného práva, čímž se dostávají do rozporu se samotnou právní úpravou směnky. Tento judikatorní kurs, nastoupený v současné době zejména Nejvyšším soudem České republiky, je pak dle mého názoru způsobilý negativně ovlivnit jak praktické využívání směnky, tak i její teoretické chápání, kdy dochází ke stírání rozdílů mezi směnkou a obdobnými instituty obecného práva.

Použitá literatura a prameny

Knížní literatura:

- ELLINGER, E. P.; LOMNICKA, Eva; HOOLEY, Richard. Modern Banking Law. 3. vydání. Oxford : Oxford University Press, 2002. 839 s. ISBN 9780199281190, 019928119X.
- HERRMANN, Emil. O směnkách : Ku všeobecnému poučení. Druhé, rozmnožené vydání. Praha : J. Otto, 1872. 130 s.
- HUGHES, Martin. Selected Legal Issues for Finance Lawyers. London : Lexis Nexis, 2003. 277 s. ISBN 0406971145, 9780406971142.
- CHALUPA, Radim. *Základy směnečného práva*. Praha : Linde Praha, a.s., 2003, 227 s. ISBN 80-7201-382-3.
- CHALUPA, Radim. *Zákon směnečný a šekový: Komentář: 1. část: Směnky*. 2. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2006, 623 s. ISBN 80-7201-570-2.
- KNAPPOVÁ, Marta; ŠVESTKA, Jiří; DVOŘÁK, Jan. Občanské právo hmotné 2 : Díl třetí: závazkové právo. 4., aktualizované a doplněné vydání. Praha : ASPI, a.s., 2005. 612 s. ISBN 80-7357-131-5.
- KOPÁČ, Ludvík. *Směnky a směnečné právo: Směnečný zákon s komentářem a úvodem do směnečného práva*. Praha : PROSPEKTRUM, 1992. 140 s. ISBN 80-85431-43-2.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury: Směnečná judikatura*. 4., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, 190 s. ISBN 978-80-7357-530-4.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnka a šek v České republice. 5., doplněné a přepracované vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2006. 626 s. ISBN 80-7179-549-6.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Zákon směnečný a šekový: komentář. 5., doplněné vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 2011, 447 s. ISBN 978-80-7400-385-1.
- PŘIBYL, Zdeněk. Směnečné právo. Praha : Karolinum, 1994. 77 s. ISBN 80-7066-932-2.
- SKŘIVAN, Antonín. *Směnkářství: ze stanoviska praktického*. Třetí vydání. Praha : F. Šimáček, 1897, 319 s.

- SVOBODOVÁ, Věra. Směnka : Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno : ECON, 1994. 293 s. ISBN 80-901627-1-1.
- ŠIKL, Heřman. Soustavné výklady na právo směnečné. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1927. 343 s.
- ŠVAMBERG, Gustav. Československé právo směnečné a šekové. Praha : Palásek a Kraus, 1947. 295 s.
- URFUS, Valentin. Zdomácnění směnečného práva v českých zemích. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1959. 300 s.

Sborníky:

- KOTÁSEK, Josef. K výkladu směnečných doložek aneb opravdu "musí přísnost být"? In Pocta Petru Hajnovi k 75. narozeninám. Praha : Wolters Kluwer, 2010. s. 151 - 159.

Kvalifikační práce:

- KOKEŠ, Jiří. Pojetí směnky ve Velké Británii. Praha, 2006, 152 s. Dizertační práce. Právnická fakulta Univerzity Karlovy.

Časopisecká literatura:

- FEJTA, Jaroslav; GRULICH, Tomáš. Promlčení směnečných práv a praktická aplikace § 334 obchodního zákoníku. *Právní rozhledy*. 2001, č. 4, s. 156-160.
- HRUDA, Ondřej. Třídenní lhůta k podání směnečných námitek - neobvykle tvrdý přežitek. *Obchodněprávní revue*. 2011, č. 8, s. 234 - 238.
- CHALUPA, Radim. Směnečné obohacení. *Právní rádce*. 2009, č. 8, s. 20 - 30.
- CHALUPA, Radim. Směnka na jméno a směnka na doručitele. *Právní rozhledy*. 1996, č. 10, s. 442 - 448.
- KOTÁSEK, Josef. Nad směnečným právem: Účastníci směnečných vztahů. *Obchodní právo: Časopis pro obchodně právní praxi*. 2002, č. 3, 28 - 33.
- KOTÁSEK, Josef. Nad směnečným právem: Vývoj smének a pramenů směnečného práva. *Obchodní právo: Časopis pro obchodně právní praxi*. 2002, č. 1, 17 - 25.

- KOVAŘÍK, Zdeněk. Důsledky promlčení směnečných závazků. *Právní rozhledy*. 2001, č. 9, s. 414 - 420.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. K dokazování o pravosti podpisu směnky. *Právní rozhledy*. 2010, č. 8, s. 267 - 272.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Ke vztahu závazků směnečných a smluvních. *Právní rozhledy*. 1994, č. 1, s. 1 - 8.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Směnečné smlouvy. *Právní rozhledy*. 2003, č. 9, s. 443 - 450.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Typické problémy současné směnečné praxe I. *Právo a podnikání*. 1993, č. 10, s. 5 - 14.
- KOVAŘÍK, Zdeněk. Typické problémy současné směnečné praxe II. *Právo a podnikání*. 1993, č. 11, s. 2 - 8.
- KRPATA, Pavel. Promlčení směnečných práv a praktická aplikace § 334 obchodního zákoníku. *Právní rozhledy*. 2001, č. 11, s. 551-553.
- LASÁK, Jan. K důkaznímu břemenu ohledně pravosti podpisu na směnce. *Právní fórum*. 2010, č. 5, s. 229 - 234.
- ŘÍHA, Michal; RYSLOVÁ, Kateřina. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. *Právní rozhledy*. 2011, č. 9, s. 310 – 314.
- SADECKÝ, Lukáš. Směnečné rukojemství pohledem avala (avalisty). *Právní rozhledy*. 2010, č. 12, s. 424 - 428.
- ŠNYRCH, Roman. Teoretické aspekty blankosměnky. *Právní rozhledy*. 1996, č. 12, s. 544 - 547.
- ŠVAMBERG, Gustav. Směnečná přísnost poplatková. *Spořitelní obzor*. 1930, č. 12, s. 337 – 342.

Judikatura:

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. června 1995, sp.zn. 5 Cmo 527/94. *Právní rozhledy*, číslo 4, 1996, str. 176.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. května 1997, sp.zn. 5 Cmo 80/1996, uveřejněné v časopise *Soudní rozhledy*, 1998, č. 1, str. 11 a násl.

- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 23. února 1998, sp.zn. 5 Cmo 584/1996, uveřejněné v časopise Právní rozhledy, 1998, č. 12, str. 637 a násl.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 30. června 1998, sp.zn. 5 Cmo 780/97, uveřejněné v časopise Soudní rozhledy, 1999, č. 7, str. 229.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. června 1999, sp.zn. 20 Cdo 419/1999, publ. ve zkráceném znění: KOVAŘÍK, Zdeněk. *Přehled judikatury: Směnečná judikatura*. 4., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, 190 s. ISBN 978-80-7357-530-4. Str. 143 a násl.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. února 2001, sp.zn. 5 Cmo 556/2000, uveřejněný v časopise Právní rozhledy, 2001, č. 5, str. 231 a násl.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. prosince 2001, sp.zn. 29 Cdo 1937/2000, uveřejněné v časopise Soudní judikatura, 2002, č. 2, str. 156 a násl.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 4. listopadu 2003, sp.zn. 5 Cmo 346/2003, uveřejněné v časopise Soudní rozhledy, 2004, č. 2, str. 67 a násl.
- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 29. března 2004, sp.zn. 9 Cmo 7/2003, uveřejněný v časopise Obchodní právo, 2005, č. 3, s. 18 a násl.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. srpna 2005, sp.zn. 29 Odo 1053/2004.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. ledna 2006, sp.zn. 7 Cmo 115/2005, uveřejněné v časopise Právní rozhledy, 2006, č. 23, str. 871 a násl.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 31. října 2006, sp.zn. 5 Cmo 343/2006, uveřejněné v časopise Právní rozhledy, 2007, č. 3, str. 116 a násl.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. března 2007, sp.zn. 29 Odo 1102/2005.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. března 2008, sp.zn. 29 Odo 818/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. července 2007, sp.zn. 29 Odo 262/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. ledna 2008, sp.zn. 28 Cdo 3233/2006.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. července 2008, sp.zn. I. ÚS 436/2005.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. listopadu 2008, sp.zn. 29 Cdo 2988/2007, publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 101/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.11.2009, sp.zn. 29 Cdo 1331/2008.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. prosince 2009, sp.zn. 29 Cdo 3478/2007.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. června 2010, sp.zn. 28 Cdo 4497/2009.
- Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 14. července 2010, sp.zn. I. ÚS 1667/10.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. října 2010, sp.zn. 29 Cdo 1623/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. prosince 2010, sp.zn. 29 Cdo 427/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. března 2011, sp.zn. 29 Cdo 3361/2010.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. dubna 2011, sp.zn. 29 Cdo 1164/2010.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. května 2011, sp.zn. 29 Cdo 1294/2010.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. srpna 2011, sp.zn. 29 Cdo 722/2010.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. srpna 2011, sp.zn. 29 Cdo 4674/2010.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 18. srpna 2011, sp.zn. 29 Cdo 5250/2009.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. září 2011, sp.zn. 29 Cdo 802/2010.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. října 2011, sp.zn. 29 Cdo 2947/2011.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. března 2012, sp.zn. III. ÚS 3660/11.

V případě, že u konkrétního rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR není uveden jiný zdroj, pak bylo rozhodnutí čerpáno z internetové aplikace na webových stránkách NS ČR: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/webSpreadSearch

V případě, že u konkrétního rozhodnutí Ústavního soudu ČR není uveden jiný zdroj, pak bylo rozhodnutí čerpáno z internetové aplikace na webových stránkách Ústavního soudu ČR: <http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>

Vnitrostátní právní předpisy:

- Zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.
- Zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech.
- Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zahraniční právní předpisy:

- Zákon č. 99/1963 Zb., občiansky súdny poriadok.

Mezinárodněprávní úprava:

- Úmluva o jednotném zákonu směnečném.
- Úmluva o řešení určitých střetů zákonů v souvislosti se směnkami.
- Úmluva o směnečných poplatcích.

Další prameny:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Seznam obrázků:

- Obrázek 1: Směnečný formulář posuzovaný Nejvyšším soudem ČR ve věci sp.zn. 29 Cdo 722/2010.....22
- Obrázek 2: Směnečný formulář posuzovaný Nejvyšším soudem ČR ve věci sp.zn. 29 Cdo 5250/2009.....23

Abstrakt

Cílem mé diplomové práce s názvem „*Zásada směnečné přísnosti (rigor cambii) a její odraz v české hmotně i procesně právní úpravě směnek*“ je analýza pojmu směnečná přísnost, neboli rigor cambialis, a následně posouzení nakolik jsou vybrané instituty směnečného práva s tímto pojmem spojeny či tímto pojmem ovlivněny. Důvodem výběru uvedeného tématu je můj zájem o směnečné právo, které mě velice zaujalo díky své precizní úpravě a dlouhé historii utváření jednotlivých směnečných institutů.

Práce se mimo úvodu a závěru člení na tři základní kapitoly, a to I. Přísnost směnečného práva, II. Pojem směnečné přísnosti a III. Jednotlivé kategorie směnečné přísnosti.

V první kapitole se stručně věnuji povaze směnečného práva jako takového, a to s poukazem na skutečnost, že již od svého vzniku se tato oblast právní regulace vyznačovala zvýšenou přísností vůči všem adresátům směnečně právních norem, než bylo v obecně právní úpravě obvyklé. Dále provádím velmi stručné srovnání směnečné oblasti kontinentální a směnečné oblasti anglosaské, a to právě co do formálnosti a přísnosti směnečné právní úpravy v jednotlivých systémech.

Druhá kapitola mé diplomové práce se pak zabývá samotným pojmem směnečné přísnosti a snaží se definovat jeho obsah. Řeší, zda tento pojem vnímat pouze jako vlastnost směnečného práva či zda je třeba směnečnou přísnost posuzovat jako zásadu ve smyslu právního principu.

Poslední, třetí kapitola pojednává o jednotlivých kategoriích směnečné přísnosti, a to zejména v dělení na směnečnou přísnost hmotně právní, procesně právní a finančně právní. V souvislosti s tímto dělení práce analyzuje míru uplatnění směnečné přísnosti u vybraných institutů směnečného práva, a to v návaznosti na kritické zhodnocení aktuální judikatury, která se toho kterého institutu týká.

Závěrem své práce pak jen rekapituluji zjištěné poznatky a zasazuji je do konkrétních souvislostí. Na základě analýzy pojmu směnečná přísnost jsem ve své práci došel k závěru, že tento pojem nemůže být chápán jako zásada směnečného práva ve smyslu právního principu, nýbrž musí být vždy pojímán toliko v návaznosti na své

vyjádření v zákoně. Neboť právě charakteristické vlastnosti směnky, které se vyznačují zvýšenou mírou přísnosti, ve svém souhrnu pojem směnečné přísnosti teprve naplňují.

Klíčová slova

Směnka cizí

Směnka vlastní

Rigor cambialis

Abstract

The purpose of my thesis, bearing the title “*The principle of draft rigorousness (rigor cambii) in the perspective of Czech substantive and procedural law*”, is to analyze the term of draft rigorousness as well as to consider its influence on chosen institutes of the draft law. The reason to choose such topic for my thesis is my deep interest in this area of law, thanks to its precise regulation and rich history of evolvement of individual draft institutes. The paper is divided into five parts, where the introductory part is followed by three major chapters and the conclusion. The first of the chapters is called The Draft rigorousness, the second The Term of draft rigorousness and the third The Individual categories of draft rigorousness.

The first chapter briefly outlines the characteristics of draft law as such with reference to the rigorousness of draft law in comparison to the general legal regulation. Furthermore it provides a comparison of the continental and Anglo-Saxon draft law in terms of formality and rigorousness of the regulation.

The second chapter of my thesis focuses on the term of draft rigorousness itself and attempts to define its substantiality. The issue studied is whether to understand the term of draft rigorousness only as an attribute of the draft regulation, or if it should be viewed as a legal principle.

The third chapter discusses the individual categories of the draft rigorousness from the points of view of the substantive, procedural and financial law regulation respectively. In relation to this differentiation the paper analyses the magnitude of application of the rigorousness to certain institutes of draft regulation with relevance to critical evaluation of recent judicial decisions concerning those institutes.

In the last part the paper states the conclusions that I have arrived to and puts them in concrete contexts. Based on the analysis of the term draft rigorousness, I have arrived to the conclusion, that it cannot be viewed as a principle of law as such, but has to be always considered in the relation to the precise legal regulation, relevant to the situation. It is these characteristic attributes of the draft itself that have to be considered with heightened level of rigorousness and at last give the term draft rigorousness the full meaning.

Key words

Bill of exchange

Promissory note

Rigor cambialis